

ปฐมกัปป/ขุนบុรม

ปรีวรรตโดย

พระครูสุเทพสารคุณ

ธันวาคม ๒๕๔๖

คำปรารภ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น มีภารกิจส่งเสริมการดำเนินงานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการจัดตั้งหอพุทธศิลป์มาตั้งแต่ปี ๒๕๔๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งรวบรวม จัดแสดงและเผยแพร่พุทธศิลป์ประจำท้องถิ่น ในเบื้องต้นได้รับความเมตตาธรรมจากพระเดชพระคุณพระธรรมวิสุทธิสารคุณ (เหล่ว สุมโน) เจ้าอาวาสวัดธาตุ ให้ใช้สถานที่ชั้น ๒ ของศาลาพระเทพวิมลโมลี เป็นที่จัดแสดงพุทธศิลป์ และได้มอบใบลานจำนวน ๒๙๗ ผูก พระพุทธรูป ปางต่างๆ ตู้ใส่คัมภีร์ และของเครื่องใช้อื่นๆ อีกจำนวนมาก อันเป็นสมบัติของวัดธาตุ ให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เป็นผู้ดูแล

วิทยาเขตขอนแก่นจึงมอบหมายให้สำนักวิชาการวิทยาเขตขอนแก่น จัดทำโครงการส่งเสริมหอพุทธศิลป์ขึ้นทุกปี เพื่อเป็นการจัดทำหมวดหมู่พุทธศิลป์ และใบลาน ให้สามารถเป็นที่จัดแสดงผลงานและเข้าชมได้ ตั้งแต่ปี ๒๕๔๓ เป็นต้นมา หอพุทธศิลป์วิทยาเขตขอนแก่นได้จัดทำเครือข่ายหอพุทธศิลป์ท้องถิ่นจำนวน ๔ แห่ง คือที่วัดธาตุ วัดสิริธรรมมิกาวาส วัดบูรภาราม และวัดมิ่งเมือง เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าในระดับท้องถิ่น และได้จัดทำหมวดหมู่ใบลานเสร็จในปี ๒๕๔๔ ในปี ๒๕๔๕ เป็นต้นมาได้มีการปริวรรตใบลานเรื่องที่น่าสนใจปีละ ๔ เรื่องเพื่อเผยแพร่เรื่อยมา

ในปี ๒๕๔๖ นี้ สำนักวิชาการวิทยาเขตขอนแก่นได้มอบหมายให้พระครูสุเทพสารคุณ ทำการปริวรรตใบลานอีก จำนวน ๔ เรื่อง มีเรื่องจันทรสุมท, บัวสมบัวฮอง, ท้าวหมาหยูย, และท้าวอี้ เรื่องบัวฮองบัวฮองนี้แล้วเสร็จในเดือนตุลาคมพอดี จึงได้จัดทำเป็นรูปเล่ม และจะได้จัดพิมพ์ในโอกาสอันสมควรต่อไป จึงขอขอบพระคุณหลวงพ่อดุสิตสุเทพสารคุณเป็นอย่างยิ่งที่มีความวิริยะอุตสาหะปริวรรตจนแล้วเสร็จ

ด้วยความปรารถนาดี

(พระมหาสุนทร สุนทรธมโม)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

คำนำ

นิทานเรื่องที่ท่านกำลังอ่านอยู่นี้จะเขียนขึ้นโดยใคร เขียนเมื่อวัน เดือน ปี ไต ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจน แต่ในเรื่องจะอ้างชื่อบ้านเมือง สถานที่ ภูเขา แม่น้ำ ต้นไม้ และหลายๆอย่าง เป็นเรื่องที่น่าสนใจอยู่ไม่น้อย ถ้าหากจะค้นหาจริง ๆ ก็คงจะพอมีร่องรอยให้เห็นอยู่บ้าง ชื่อเรื่องที่ติดอยู่กับไม้ประกับมีชื่อว่า ปฐมกัปป์ แต่ตัวละครมีมากด้วยกัน เช่น พระยาแสนฟ้าคั่นบ้าง ขุนบรมบ้าง สองท่านนี้ดูเหมือนจะมีบทบาทมากกว่าท่านอื่น น่าจะเอาชื่อท่านเป็นชื่อของเรื่อง อันนี้เป็นเพียงความคิดของข้าพเจ้าเฉยๆ จะเห็นด้วยหรือไม่ก็ได้ติดใจ

ส่วนสำนวนก็คล้ายๆกันกับเรื่องอื่นๆ การปริวรรตก็พยายามคงคำเดิมเอาไว้ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ถ้าหากมีผู้ปริวรรตไว้ก่อนแล้ว ก็อยากให้เทียบกันดูว่าจะเหมือนกันหรือไม่ ถึงอย่างไรก็ขอให้เก็บต้นฉบับเดิมเอาไว้อย่าให้สูญหายก็พอ ถ้าหากว่าปริวรรตผิดจากความจริงให้ถือว่าไม่ได้มีเจตนา จะเป็นเพราะภูมิปัญญาไม่ถึงของผู้ปริวรรตเองมากกว่า

ด้วยความปรารถนาดี

(พระครูสุเทพสาครคุณ)

ปฐมกัปป์ / ขุนบรม

ตอนไหว้ครู

ศรีสุพรรณรณรงเรนื่อนมนบบาทนาโถ	เอ็งสุนบน้อมตนพระตรัยแก้ว
มเหศวรวงใต้ปฐพีพื้นโลก	อินทราขแผ้วผญาเปื่องช้อยปอง
ขอให้แปลถักถ้อยดดยบาทคาถา	เฮาจักแปลเป็นสารสั่งสอนทั้งค่าย
ไซโยแพ็คตรูโผยอ่อน	ฮ้อยเทศท้าวทูลน้อมส่วยไฮ
ขอให้ลือชาแม่งเตโชถึงขวบ	ได้ลุ่มฟ้าอย่ามิได้เปรียบปาน
เป็นที่เขาขาบไหว้มาสู่สมภาร	เตโชผายซ่าไปทั้งค่าย
ลือเดชเท่าถึงยอดกายพรหม	लगกลมสุดเขตดินแดนฟ้า
ภายลุ่มใต้แสนโยชน์เขาม	แสนจักรวาลมาส่วยสินเหลือล้น
ขออย่ามิโยพยาริฮ้ายอนตายบังเบียด	ขอให้ทรงแทนแก้วเสถียรมั่นหมื่นปี
ลูโซคได้โดยตั้งปรารภนา	โพธิญาณยาวอย่าไคลคลาแคล้ว
ให้ได้นำสัตว์เข้านิระพานพื้นโลก	สอนสังธรรมเทศน์ไว้ทั้งค่ายสั่งสอน
อันนันทานแท้อาจารย์เจ้ากล่าว	ไพ่อ่านแล้วให้ยอไว้ที่ควร
วิเศษแท้ควรค่าอจินไตย เจ้าเอ๋ย	เป็นคำสอนสั่งมาเฮารู้

ตอนใครคือแกน

บัดนี้จักกล่าวเจ้าแกนหลวงฟ้าคั่น	เป็นพ่อเจ้าจอมสร้อยที่เชิง
ก็หากแม่นสักโกไท้เทโวตนยั้ง	เป็นมิ่งเจ้าจอมสร้อยยอดเสนห์
อันว่าแกนแต่นั้นหากแม่นวิสุกรรมเจ้าตนประเสริฐในสวรรค์	ทำฤทธิเป็นชูอันสอนไว้
อันว่าแกนกลมเฒ่าทั้งบาแกนเถือก	กับทั้งหึงเฒ่าแกนฟ้าปากสวรรค์
หากแม่นจตุท้าวทั้งสี่ราชา	หลิงโลกาชู่ประการแวนผิวน
อันว่าความขุนเฒ่าบุฮานลาวกล่าว ยามนั้น	เขากล่าวเอ็นเสนเฝ้าว่าแกน
อันว่าที่ปเทศท้าวเมืองลุ่มชมพู นั้นนา	ยังมีเนาผ่อเห็นแนมเจ้า
เขาบ่อเอ็นนางนาถเทวดา	เขาเอ็นว่านางปิสาสีบเมืองเมื่อน้ำ
ตนหนึ่งหากแม่นนางเทวไถ้ นางนาถธณี นี้นาย	นางนั้นทรงปฐพีหลิงลงแผ่นดินเฮานี้
ไพ่อุทิศหยาดน้ำหมายเททานทอด	ปรากฏตกแผ่นดินภายใต้
มเหศักดิ์ให้ธณีนางนาถ	ท่านยอมยอใส่เกล้าเอาไว้ชู้วัน
ตนหนึ่งเอี้ยกชื่อว่ามเหศักดิ์แก้วเมขลา แม่นมิ่ง	เทียนยอมหลิงท่อนท้าวธรรสร้างสืบเมือง
มนุษย์ในแหล่งหล้าหลิงโลกโลกา	คนได้ยังบ่อกระทำบุญบาปนำแนมใกล้

นางจึงเมื่อถวายท้าวราชาจตุโลก
คนใดมั่งมีเมี้ยนลดชั่วตายไป ดังนั้น
คั่นว่าทำบุญได้เมื่อเสวยผาสาท

เจ้าจึงเขียนขีดไว้ในหีบบาบุญ
ท่านจำถามบาบุญแวนฝ้าย
คั่นว่าทำบาปให้ลงพื้นพรำนาน

ตอนอาณาเขตของเมืองใหญ่หลายเมือง

บัดนี้จักจามาแต่พื้นภทรกับบดินหลวง
ยามนั้นสัพพะบุญเจ้าโคดมองค์ใด เหา
เจ้าก็ได้เกิดกำเมืองมิ่งมหาพรหม
เจ้าจึงลงมาเยี่ยมจักรวาลทิปเทศ เหา
กับทั้งมหาพรหมเจ้าทั้งหลายผู้ประเสริฐ
โสฬสะได้สืบทอดเมืองมหาเอก
ยังเล่าหมายเขตไว้แปดหมื่นสี่พันเมือง
เป็นเพียงวันครุฑทุกที
บัวระพาก้าประเมศวรแทนอยู่
ปัจฉิมก้าพระณารายณ์แทนอยู่
เสนาสีท้าวจบเพททั้งสาม
จึงเสียดชื่อวาทักกะศิลานครหลวงลือเพท จังตาย
ยามนั้นแล้ว สวรรค์ดาเจ้ามหาพรหมตนประเสริฐ
คั่นว่าสัพพะบุญเจ้าองค์ใดจักบวช ไปนั้น
ศรีมหาโพธิ์เจ้าเลยเกิดทันใจ

เป็นวิถาคารโยชน์ยาวยังกว้าง
ยังก่อสร้างปารมีแม้งฟ้าเพ็ง
ชื่อว่าสวรรค์ดาตนมิ่งพรหมกายฟ้า
หมื่นโยชน์กว้างมีพันหาบงาม
หมายเขตไว้เมืองท้าวชูแดน
เจ้าจึงบายท่อนแก้วคล้าแล้วเล่า
ฝั่งศิลาแผ่นเงินคำไว้
เจ้าจึงผลัดแต่งตั้งพรหมให้อยู่แทน
มโนสีทิวให้รักษาก้าฝ่ายเหนือ
เสนาสีท้าวแฝงเฝ้าฝ่ายทักษิณ
สินสีทิวศาสตรศิลป์แก่คนทั้งค่าย
ไผ่ผู้อยากฐิให้ไปในหากถอง
อยู่เค้งด้าวสะตือหันแผ่นดิน
มาผาบแพผู้หมู่พญามาร
จึงตรัสสัพพะบุญลวดถองถึงฐิ

ตอนพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ในภทรกับ

อันว่าภทรกับเ้านี้สัพพะบุญมาเกิด
แต่นั้นมหาพรหมเจ้าไปปูนตกแต่ง
กษัตราให้ทรงเมืองเสวยราช
พระก็เชื่องแต่งให้ขอบรมธรรมสืบ
เมื่อนั้นยังมีโพธิสัตว์เจ้าองค์ชื่อว่ากุศลัน
ถึงเมื่อเขตอายุเ้าันระพานพันโลก
เฮืองฮู่เท่าถึงเขตสังขยา
หลายปีแล้วอุจะนาในเนก นานแล้ว
พระกษัตริย์ท้าวทรงเมืองเสวยราช
พระก็เ้าพรหม 4 ท้าวจตุโลกราชา
กับทั้งเทเวศแก้วเมฆลานางนาถ ก็มา

นับชื่อได้พุทโธเจ้าห้าพระองค์
เมืองมิ่งด้ามีท้าวอยู่เสวย
อยู่สืบสร้างเมืองกว้างฮู่เฮือง
บริสุทธิในพระทัยอยู่ในกุฎีแม้ง
ลงมาตรัสสัพพะบุญแผดผายยามนั้น
พระโผดให้ยังไว้ศาสนา
ชมพู่เฮาลวดเลยสุญเฐร้า
นครเรศท้าวทะลายม้างมุ่นกระจวน
อินทร์อยู่ฟ้าเลยเยี่ยมผ่อเห็น
กับทั้งวิษณุกรรมเล่าลงมาพร้อม
ธรณีนถน้อยลงพร้อมพรำถน

พระจึงแต่งตั้งให้ฝูงหมู่เทวบุตร
 แขนก็ปลุกให้เป็นมิ่งมหัศจรรย์
 ก็จึงใส่ชื่อให้เรียกชื่อว่าอุปปาติกะ
 ท่อว่าลงจากห้องนแห่งเมืองสวรรค์
 แขนจึงสอนสั่งให้ตั้งแต่งตามครอง
 แต่นั้นฝูงหมู่พระกษัตริย์ให้ธรรมทศราช
 เมื่อนั้นพระพุทธเจ้าองค์ชื่อว่าโกนาคมน์
 บ้างนั้นชมพูนพนครศรีสุขมาก หลายเหลือ
 เจ้าจึงเข้าสู่ห้องเถียงยอติระพาน
 ว่าอุรอบด้านเหมือนดังทิวระมาน
 ก็จึงเถียงกายลุนมากมายเหลือล้น
 ก็จึงอระทายหายลวดเลยสูญเศร้า
 ยังเล่าผลัดแต่งให้เทวะท้าวจากสวรรค์
 ลือชาเถียงขอบดินแดนฟ้า
 ทุกแห่งห้องนครท้าวที่เชิง
 ไผ่ผู้มีปัญญาหยั่งถ่องถึงฮู้
 ตรัสสัพพัญญูเฝ้าสองเห็นทั้งกาย
 เหมือนดังพุทธบาทเจ้าเป็นแล้วแต่หลัง
 เทียรหาคงศาสนายังตั้ง
 โลกก็หากอยู่มั่นเถลิงเท่าศาสนา
 เจียรกาลนานโลกเลยทะลายม้าง
 ฝูงเผดฮ้ายเหลือล้นอนกนอง
 ฝิเรวบนรบรรพกันกวนฆ่า

ลงจากวิมานฟากสวรรค์มาสร้าง
 เทวดาเป็นราชาอยู่เสวยเมืองบ้าน
 เหตุบ่อเอาปฏิสนธิในครรภ์ตั้งคนในท้อง
 บ่อต้องตายเป็นผีเล่าเสวยสมสร้าง
 ราชธรรมสิบครบชูแนวธรรมแท้
 ทานและศีลสืบสร้างเมืองบ้านสูงเอื้อง
 เจ้าก็ลงเลี้ยงลัดโศดมายถึงถ้วน
 พระโศดมเฝื่อนโดยด้ามแต่หลัง
 ยังแต่คำสอนพระศาสนายังตั้ง
 ฟังคำสอนเจ้าองค์ชื่อโกนาคมน์
 ตราบต่อเท่าเถิงศาสนาหมัด
 ที่นั้นสักโกให้เทโวตนประเสริฐ
 พระจึงอุพพิเชกให้เผ่ายอดชมพู
 คนคั่งล้นประเพณีเอื้องฮู้
 เหมือนดังได้กล่าวแล้วจากแต่ภายหลัง
 แต่นั้นพระกัสสะปะเจ้าลงโศดปาณะสัตว์
 เจ้าก็เอาสัตว์เข้านิระพานพันเขต
 เจ้าจึงแยงยอดแก้วหนแห่งนิระพาน
 ยามใดหมัดศาสนาเจ้าพุทโธองค์ประเสริฐ วันนั้น
 คั่นว่าหมัดเขตข้ามอันโศดฝูงสัตว์
 อลลฮ้อนชมพูทวีปเทศ เหา
 เหลือแผ่นพื้นคนเล่าเรวคน

ตอนหมัดศาสนาผีเข้าอยู่ในบ้านเมือง

แต่นั้นชมพูเศร้าสูญเสียหมองหม่น
 แมย์กษฮ้ายตัวชื่อกั้งลี ก็มี
 มีทั้งฮ้ายสะลึกศึกเกล้าสะโคมผีปีศาจ
 กับทั้งฮ้ายสะดือเผ่าหน้าทั้งดังหลวง ก็มี
 กับทั้งเกล็ดใหญ่ฮ้ายฤทธิแสงเถิงขนาด
 ปีศาจเชื้อผีที่ก็มีมา
 กับทั้งนางเงือกเผ่าแหนอนอยู่ภูชะนัง

บริสาทฮ้ายเหลือล้นแผ่นดิน
 มั่นก็เนาในนครศรีสัตตนะเมืองลาว
 มีมนต์ดลเป็นแต่ผีสาบเชื้อ
 นอนตะแคงสุดซั่วตาเต็มเยียม
 กินเข้าได้มีแท้ทอมน
 นางคนใดหากแม่นเมี่ยมแล้ว
 มีทั้งเหลื่อมใหญ่เผ่าคอยข้างสะอาดหลวง

อันว่าฝูงใหญ่เชื่อยักษ์ขนาดปีศาจ
 เขาก็สนุกเหล่านหลายหลากกามคุณ
 ก็จึงเชื่อว่านางปากกว้างเก้าใหญ่หุอิ
 อันว่าผีสงเชื่อยทั้งหลายฝูงกล่าว มานี้

เขาก็เอากันเป็นผัวเมียดังคนเฮานี้
 เลยเล่ามีบุตรเกิดมาในท้อง
 กับทั้งนางนั้นทะเหวี่ปลูกเป็นผีเชื้อ
 เขาก็รักษาเมืองล้านช้างลาวเฒ่าแต่ปฐม

ตอนสองฤาษีพี่น้องปักเขตแดนเมือง

เมื่อนั้นมหาสรีสีเจ้าสองตนน้องพี่
 ฟังเคียงไว้หลักคำ ตะวันออก
 ขุดเล็กไว้สิบหกศอกสังขยา
 อันนี้ชื่อว่าหลักหมื่นตั้งปฐมก่อนหัวที่
 อันหนึ่งชื่อว่าหลักชันตายุเต้งที่กลางเมือง
 หมายเดียวไว้ในตอนสปรบ
 ถัดนั้นเจ้าจึงเอาหลักแก้วเงินคำหลายสิ่ง
 เหมือนดังปริกะชาติไม้มิ่งดาวดิงซ์ ที่พูน
 ลวงสูงได้ฮ้อยสิบเจ็ดวาเป็นเขต
 ชื่อว่าก้อนกายฟ้าหมายไว้บ่อนโฮง

หมายเขตบ้านเมืองไว้แต่ปฐม
 ก้ามลุ่มไว้หลักมั่นใส่เงิน
 มัชฌิมชุมใส่ตะเคียนเสาไม้
 เป็นสีมาเขตเมืองเมื่อหน้า
 ยังเล่าฝั่งหลักเสียงแห่งเมืองกายท้าย
 จึงปากน้ำที่หันแห่งเหนือ
 ฝั่งกักกฮากไม้ทองหันดอกบาน
 มีบุบผาบานช่องามเหลือล้น
 แล้วจึงบายเอาก้อนเสลาลำใหญ่

ตอนฤาษีทั้งสองทำน้ำมนต์ไว้ในถ้ำ

แต่นั้น มหาสรีสีเจ้าทั้งสองเสด็จด่วน
 เจ้าจึงทวยเอาน้ำหุดเสกทั้งสี่
 แล้วลวดไปเมียน้ำอนมส่วนที่ยังเหลือ
 เจ้าจึงอธิษฐานไว้เจ็ดเจียรระกาลกับปีสิบ
 ใผ่ผู้บุญมีล้นเป็นพระยาเสวยราช
 แล้วเล่าพลัดแต่งตั้งเป็นเอกกษัตรา
 เมืองชั่ววันกรกฎไว้ลัคนาสมใส่
 คั่นว่าบรรวรแล้วลีลาลุกพราก
 ก็จึงเอนเียกท้าวทันหมื่นนาคา
 เมื่อนั้นพระยานาคเจ้าตัวอยู่ภูซวง ก็มา
 แก่งหลวงน้ำเซียงเนนานาคใหญ่
 ทั้งเล่าตัวอยู่แก่งน้ำใหญ่อุหลวง ก็มา
 จุ่มกุ่มนันทาคใหญ่ผาธนู
 ผงเด็ดพูนนาคใหญ่หอมคำ ก็มา

ลงสู่น้ำอนมแก้วโสรดสรง
 เพื่อให้วิเศษไว้ภายหน้าฮุ่งเฮือง
 ในคูหาลวดเป็นสระพังน้ำ
 ชื่อว่าถ้ำเที่ยงน้ำรัสสีไว้สืบมา หันแล้ว
 ให้เอาน้ำเที่ยงถ้ำมาแล้วโสรดสรง
 ในเซียงดงเซียงเที่ยงศรีสัตตตะนา
 เคะระห์ทั้งแปดไว้ลาหน้าแมนสิงห์
 พระไปฮอดเท่าเล่าหันปากคาน
 มาชุมนุมชู้ตวงถ้วน
 ทั้งสบเซียงปากอุมาพร้อม
 กับมหานาคเจ้าภูซางนั่งเนา
 ตัวอยู่สาสังแหมแนบนามาร่วม
 กับทั้งนาคาตัวอยู่ผาเสื่อพร้อม
 ตัวอยู่ดอนควายพุ่มแนบนามมาให้

โคกถอนถ้ำสองตัวนาคนใหญ่ ก็มา
 เกิดหลากเลื่อมตัวอยู่ผาตัน ก็มา
 นาคาเจ้าราชาสบโสบ ก็มา
 หนเหนือก้างศรีสัตตตะนาคน
 คั่นว่าคณานับได้สิบสี่นาคา
 มหารัสสีเจ้าพาพึ่งพระยานาค
 ที่นั่นพระรัสสีเจ้ามีตถารธรรมสอนสั่ง
 พึ่งเยอเจ้าทั้งหลายพระยานาค
 ยังมีพระกษัตริย์ผู้สมภารมีมาก
 ผาสาทตั้งแต่งที่เฮาชุม นี่แหละ
 แม่นว่าสาครน้ำนทีหลวงน้ำใหญ่ ก็ดี
 อย่าให้จันทน์หายเสียงพากันมาผ่อ ผายเถิน
 อันว่าเชียงทองนี้เป็นสถานวิเศษ จริงแหละ
 สี่เดือนให้มาดูเทื่อหนึ่ง
 นาคาฝูงอยู่ห้วยโดยดั่งคำเฮา สั่งเนอ
 พระยานาคฝูงอยู่น้ำชลทีของใหญ่
 อันนี้พระรัสสีสั่งไว้ฝูงหมู่ นาคา
 แล้วจึงเฮียกผิผาเชื้อฝูงหมู่เทวดา
 เจ้าจึงโอวาทให้ฝูงหมู่เทวดาพึ่ง
 ตนหนึ่งชื่อว่าเฒ่าอู่ปู้สีพี
 เจ้ารัสสีให้รักษาตะวันออก
 ตนหนึ่งชื่อว่านางเกจ้าวท้าวแห่งบุญเหลือ
 รัสสีให้รักษากำผ่ายเหนือนครราช
 ตนหนึ่งชื่อว่านางจิตตะเลขาน้อยนางศรีฟ้าแสง
 คั่นว่าพระกษัตริย์เจ้าตนเสวยนครราช เมืองนี้
 เมื่อนั้น เจ้าก็หมายเตียงไวนครศรีสัตตตะนาคน
 เหตุว่าภูหลวงนี้มีหนทะขันขันอยู่

ข้าก็อยู่บ่อได้มาไหว้บาทรัสสี
 กับทั้งบริวารแวดระวังมาพร้อม
 ตัวนั้นเนากำไต้ตันไว้อยู่บ่อเห็น
 ตัวอยู่ผาผ็อกฟ้าแผ่งไว้ชู้ยาม
 พากันเอาเป็นราชาชู้ตัวมาไหว้
 มาชุมนุมที่ก้อนกำยฟ้ากกไม้ดอกทอง
 นาคกั้นบนอบนิวพึ่งเจ้าสั่งสอน
 อันว่าสถานอยู่นี้สูงเจ้าจ้อจำ แต่เนอ
 เมื่อสืบสร้างเมืองนี้บ่อสงกั แท้แหละ
 สูงจอกันมาฮักษาผ่อคอยแหนเผ้า
 ทุกที่ไม่ดงด้าวป่าดอย
 โลกจักเฮืองฮ้องย่อนสูงเจ้าผ่อแหน นี่แหละ
 ผู้พร้าพร้อมมาเยี่ยมชู้คน แต่เนอ
 แปลงผาก้านตามให้แก่กัน
 ให้มาเขาที่ก้อนตากผ้าขวานฟ้าเหยียบบลง หั้นถ้อน
 ให้มาเขาที่ผาเดียวหั้นแหนเยี่ยมผ่อคอย
 ทั้งนาโคให้จ้อจำแวนผิยน
 อันรักษาภูผาทั้งแดนดินมาพร้อม
 ประนมกรนอบชูลีมวลพร้อม
 กับทั้งนางพิสัยผู้เป็นเมียนั้น
 บัดนี้เฮาก็สอนให้สองเจ้าจ้อจำ
 ข้าก็เนาอยู่ในภูแสนคำอยู่ผื่อแผ่งเพื่อ
 ข้ากั้นบนอบนิวประนมไหว้ว่าดี
 ให้รักษาผ่ายไต้นครท้าวที่เซ่ง
 ให้บูชาพระแก่นไท้ผุ่น้อยยาไล แต่เนอ
 ชื่อว่าเมืองล้านช้างปางนั้นสืบมา
 ภูซังนั้นมีกำผ่ายเหนือ

ตอนฤๅษีผู้ขึ้นไปหาพระอินทร์

พระรัสสีเจ้ามีบุญตนพี
 จึ่งกล่าวตำนานจ้องขึ้นชม
 ข้อยจักเมื่อฟากฟ้าบอกเล่าพระยาอินทร์ ก่อนแหละ
 สองการรัสสีพระค้อยเนาในนี้
 คั่นว่าเจ้าสั่งแล้วโดยด่วนเลยเสด็จ
 เลิงวิชัยยนต์แห่งอินตาเจ้า

แล้วจึงว่าภาคพื้นจาท่อพระยาอินทร์
 ฟังเดื่อ พระราชาเจ้าตนโผดโลกา
 สันได้ชมพุดาวนครศรีจึงสั่งยั้ง เอื่อนั้น
 จงให้เทวบุตรเจ้าตนมีบุญมาก
 ทั้งเล่าให้ฉลาดรู้ครองโลกธรรมสิทธิ์
 ใจแผ่กว้างผายโผดปาณะสัตว์
 เพื่อให้สัพพัญญูเจ้าลงไปผายโผด
 เมื่อนั้นอินทร์เจ้าสาธุการฮับพากย์
 คั่นว่าจระจาแล้วอำลาเลยส่ง
 มหาสังกาน้อง ฤาษีก็เลยพราก
 ไปอยู่ในถ้ำเพียรพรำจำศีล
 เมื่อนั้นพระบาทเจ้าตนชื่ออินทา

สักโกเนานั่งฟังคำเจ้า
 อันว่าชมพุเฮามีตมัวสูญเศร้า
 ไว้แก้มหาราชผู้ผญากว้างช้อยปอง แต่ถ้อน
 ให้เจ้าไปก่อสร้างเมืองบ้านให้สูงเอื้อง
 มินิทานชู้อันแวนแม้ง
 ยูสะบายบานไพรไททั้งค่าย
 ภายหน้าพ้นเฮาได้เพ็งบุญ
 นบนอบนิ้วทูลไหวว่าดี
 เสด็จจากห้องเมืองฟ้าฟากสวรรค์
 คั่นว่าบัวนปากแล้วเสด็จพร้อมพร้ากัน
 บำเพ็ญภาวนาเมตตาทั้งค่าย
 ทนทั้งวิชฌณกรรมโลกบาลมาพร้อม

ตอนคัดเลือกแกนตนที่มีบุญมากให้ครองเมือง

บัดนี้มาจักตามคำเฒ่าบุรุมลาวเก่า ก่อนแล้ว เขาหากเอ็นเส้นว่าพระยาแกน
 เมื่อนั้นราชาเจ้าแกนหลวงฟ้าคั่น
 ฟ้าเยอเทเวศร์ท้าวฝูงหมู่แกนหลวง
 ฐานได้แต่ควรแก่ฝูงเฮา คืดแล้ว
 ตนได้มีบุญน้อยลงไปเสวยราช นั้่นนา
 อันว่าเงินคำแก้วเจ็ดประการมีมาก
 ตนได้บุญมากล้านสร้างแต่แสนกับปี ดังนั้น
 เมื่อนั้นแกนจึงเสี่ยงฮู้บุญแห่งฝูงแกน
 ก็จึงได้ลูกเจ้าแกนหลวงฟ้าคั่น
 อาจจักไปผาบพื้นเป็นใหญ่ชมพุ แท้แล้ว
 จึงข้าหลังล่าเหยี่ยวบุญนาถนางแมน
 ก็จึงได้เทวีแก้วมรณางนาถ
 กับทั้งนางออกแดงน้อยบุตรีแกนสั่ง
 ออระทายเนื่อนางนาถทั้งสอง
 ปิดแต่ดาวดั่งสีฟ้าเทียมนางก็ยักยาก
 เมื่อนั้นพระบาทเจ้าฟ้าคั่นแกนหลวง
 ฟังเดื่อบุตรราชแก้วทั้งสามนามหน่อ พ่อเอี้ย
 อันวัยยมมะพะลาแก้วบุตรีแกนแต่ง

เจ้าก็เล่าภาคพื้นรัสสีเจ้ากล่าวเตือน
 มหารัสสีมาเล่าเฮาสันนี้
 ควรที่ตราตรองดูสมภาคชู้คนตงถ้วน
 บ่ออาจจักผาบพื้นชมพุเอื้องสูง ก็ดีตาย
 มนุษย์ได้แหล่งหล้าเหลือล้นอนเอนกอง
 ก็จึงธรงชมพุอยู่กระเสริมถึงเฒ่า
 ทั้งหญิงชายชู้คนแวนฝ้ายน
 เจ้านั้นบุญมากล้านลือแท้ทั่วแดน
 ชื่อว่าขุนบรมลูกอินตาเจ้า
 เพื่อให้เป็นเทวอยู่เผื่อแผ่ทั่ว
 นางนั้นเป็นลูกแกนแต่งเจ้าบุญกว้างแก่นสวรรค์
 แกนก็ฮักยิ่งเพี้ยงนางแก้วเก็งตา
 สมสิ่งงามเก็งกันปานแต่้ม
 ควรแก่ลูกพระเจ้าหน่อฟ้าไปสร้างสืบเมือง
 เจ้าก็จึงพาพี่ไซ้สั่งสอนสามเจ้า
 พ่อจักให้ไปผาบพื้นชมพุพื้นแมนเมือง พ่อแล้ว
 จงให้เป็นเอกเผ่าแผ่เจ้าฝ่ายขวา พ่อเนอ

อภิเชกให้เป็นมิ่งมเหสี
 อันว่าออกแควแก้วบุตรีแสนสิ่ง
 จงให้อีกสองแก้วเสมอดั่งยอยทิพย์ พ่อเนอ

แม่นว่ามีแสนนางก็อย่าไล่ลืมน้อง
 จงให้แฝงฝ่ายซ้ายเทียมท้าวอย่าคลา พ่อเนอ
 อย่าได้จงใจชิงเบียดสีสองเจ้า

ตอนแกนฟ้าคืนให้รางวัลแก่ลูกเพื่อไปปราบศัตรู

เมื่อนั้นฟ้าคืนเจ้าพระราชบัณฑิต
 ราชาภิเชกให้เป็นแปรร่องกษัตรา
 กับทั้งดาวแม่วิธาก่อนดวงประเสริฐ
 กับทั้งจ้าวฝักกล้วยดงขนาดแสนเมือง
 ทั้งเล่าดาวเหล็กก่อนคมขวานแข็งแกร่ง
 ทั้งหลาวพุ่งสามดวงแพ่งค่า อันนี้
 กับทั้งสะบัดชัยฆ้องฮางาวคืนแสงฟ้ากะตาก
 ทั้งประชัยเบิกพรหมไปพร้อม
 ทั้งหอยสังข์มีนดังก้อง
 ทั้งขันคำเครื่องตีมวลพร้อม
 กับทั้งภาชนะถ้วยกระบายพร้อมพรวามวล
 ของมุงคูลค่าแพงพอล้าน
 กับทั้งปะคือใหญ่ตั้งกายหน้าเบิกบน
 หกร้อยได้นางแก้วแก่นสววรรค์
 หัตถิ์ตัวประเสริฐสารสามท้าว
 มีงาอันขาวดั่งเงินเสียงแล้ว
 เลื่อมดั่งแต่มงามย้อยยิ่งเขียน
 ดำยิ่งเพี้ยเสมอแก้วกอมนิล
 ขาวยิ่งเพี้ยผือกเลื่อมเสมอแก้วหน่วยดี
 ควรแก่ท้าวเสด็จขึ้นขี่หลัง
 มีฤทธิ์แรงแง่งสารสามข้าง
 บนบอกให้ไทยม้าย่าสุไล
 ขุนนั้นมีมนต์ตนฉลาดดองเงิงชู
 แถนก็ให้ขี่ม้าแทนเจ้าฝ่ายหลัง
 กับทั้งย่างงามเฒ่าถือหัวขวานแบก
 แม่เมดบนแบกเสียมลงพร้อม
 อาจผาบแพ่ผีฮ้ายพ่ายพัง

เจ้าจึงปลงรางวัลชู้อันประสงคให้
 อันใดดีให้แก่ขุนบรมลูกตนตงถ้วน
 แถนแต่งให้ไปพร้อมชู้อัน
 กับทั้งดาวเถื่อนกล้ำสายฟ้าม่ายเมือง
 สิ่งเล่มกล้ำถนบ่อไว้ประสงคให้ลูกตน
 กับทั้งเพริกลองคั่นเครงคองฟ้า
 จึงได้ชื่อว่าแสงจ้องฟ้ากะตากเดินพรหม
 กับทั้งฆ้องไปปาวพลแสน
 ทั้งปีแก้วอันชื่อว่าสวนไล
 กุมภังหม้อไหหลวงหลายหลาก
 แก้วหลากเลื่อมฉนิโชติใสแสง ก็มี
 แพรหลายเลื่อมปกหัวช้างใหญ่ ก็มี
 กับทั้งสาวสนมน้อยนงพราวพิเศษ
 เมื่อนั้นถนจึงเลิกหน้าช้างม้ามึงมุงคูล
 ตัวหนึ่งจากอกเกี้ยวชื่อว่าชัยมิ่งมหาจักร
 คุยหลังเลื่อมคำติดูเครื่อม
 กระบอกตาข้างมหาชัยตัวประเสริฐ
 อันว่าพันตาแซ้วางงเงยอาจ
 หากแม่นลูกเอรารัณช้างอินตาตัวประเสริฐ
 แล้วจึงเลือกหม่อมมาเชื้อชาติหลากหลาย
 แถนก็อาณัติท้าวขุนศรีธรรมอาจ
 มโนสาทให้ไปก่อนอวนพล
 สองข้าพร้อมขุนควรและขุนอุ้น
 แต่นั้นเจ้าก็จำสองเฒ่าถนโยไปก่อน
 เฒ่าไล่ให้แบกพรว้าทั้งหมูจักจา
 อันว่าเขาฝูงนี้มีฤทธิ์ถึงขนาด
 แถนก็เดินปาวให้ฝูงหมูขุนควร

ท่านจงไปทำการซื้อควายไปพร้อม
 มันก็มีใจหาญซึ่งจ้าวข้ากว้าง
 แหนแห่เจ้าไปพร้อมฝ่ายหลัง
 ขึ้นขี่ช้างงาเกี่ยวนั่งขึ้น
 ชื่อว่าดาวอยากคำแมรีดวงกล้า
 กับทั้งเครื่องอภิเชกท้าวแดนให้แก่ตน
 สองศรีเณรนั่งเทียมขวาช้าย
 หัตถ์หือระห่อนเสียงสะท้อนก้องดังเท่าครืนเครง
 ในวันขุนบรมจากสวรรค์มาสร้าง
 กับทั้งวันอาทิตย์ก็แม่นยำในวันนั้น
 เป็นคำแณบอกมาปางนั้น
 ที่นั่นจักมาก่อสร้างเมืองบ้านแต่ปฐม
 ในที่นาท่งน้อยมันหันฮาบเพียง
 บุญมาหลายหากสีขวงเมื่อหน้า
 จักสืบแหวนวงศายุ้งเอื้องเมื่อหน้า
 จงให้บุตรไปอยู่เสวยกายพ้น

ทั้งเล่าอาณัติให้เฒ่าปู่ลงเชิง
 สองขาเฒ่าถือพลแพนมาก
 เมื่อนั้นขุนบรมเจ้าขุนหลวงตนประเสริฐ
 ขัดดาบกล้าดวงประเสริฐมุงคูล
 สะพายทั้งเลื่อมมณีใสสาโยค
 กับทั้งสองแจ่มเจ้านางนาถเทวี
 ขุนสารขึ้นขี่ท้ายกวัดแกว่งปะคือชัย
 บัดนี้แณจึงตั้งแต่งมือให้ชาวโลกลือชา
 ชื่อว่ามือกาบใจเป็นแม่วันหลวง
 โลกจึงจำจื่อไว้ว่าสืบเสนา
 แต่นั้นเจ้าจำแณซึ่งลงมาแทนบอก
 แณจึงขึ้นบอกให้ราชาใหญ่ขุนบรม
 เจ้าจงไปอยู่สร้างเป็นยอดชมพู หันถ้อน
 เจ้าจักมีลูกแก้วนามหน่อเจ็ดชาย บ่อยอย่าเหลว
 อันว่าราชบุตรเจ้ากุมารองค์ที่
 สร้างเมืองล้านช้างเป็นเจ้าแผ่นดิน หันถ้อน

ตอนพระยาแณแบ่งเขตให้รับผิดชอบแต่ละหัวเมือง

แต่นั้นแณกับบนบอกให้เมืองใหญ่ทุกเมือง
 คือว่าเมืองแก้วกำบัวระพาตะวันออก
 เมืองญวนกำปัจฉิมานคราช ภายพ้น
 เมืองพวนพ้นอดไทนคราช กิติ
 จึงให้ราชบุตรเจ้าทั้งหกตนประเสริฐ
 เมื่อนั้นสักโกไทแณหลวงฟ้าคั่น
 อาทิตยย้ายยาตเท่าถึงฝ่ายราหู
 อุทังได้ยามตีไชโยค
 เจ้าก็เสด็จจากห้องหนแห่งเมืองสวรรค์
 แณไปพร้อมแณหลวงเฒ่าใหญ่
 อเนกล้นฝูงหมู่พระยาแณ
 มาฮอดนาท่งน้อยยามแกลไกล้อยู่
 เคราะห์ทั้งแปดเจ้าสถิตอยู่ในกันย
 อันนี้ชื่อว่าขาดาท้องเมืองศรีนครโลก ลาวนี้

จงให้บุตรไปอยู่เสวยกายพ้น
 เมืองฮ่อนี้มีกำฝ่ายเหนือ
 ศรีอโยธยาห้องหนใต้ที่เชิง
 คำเกิดคำเมืองสร้างแต่ปฐม
 ไปอยู่สร้างเสวยท้าวที่เชิง
 จึงแต่งท้าวฝูงฮู้ฤกษ์เกณฑ์
 ให้ไปอยู่ราศีกันยที่เดียวตงถ้วน
 พระบาทเจ้าตี่ฮ้องปาวพล
 ทั้งหอยสังส่งเสียงดังห้าว
 มาแห่หน้าพลล้านเพื่อหา
 นองพลมาตั้งทรายไหลแล้ง
 แณแต่งตั้งราศีหันแห่งสิงห์
 ลัคนาเนาในสิงห์อยู่สมสนนี้
 แณแต่งไว้เมื่อหน้าโลกลือ

แต่นั้นวิชณกรรมเจ้าพระยาหลวงแกนแต่ง
 สรรพสิ่งพร้อมเครื่องเสพสุระระบำ
 อันไต่ย่งประสงค์ทำการหลายประโยชน์
 เจ้าจึงอธิษฐานไว้หินหลวงหลายแห่ง
 แล้วจึงอธิษฐานน้ำอ้อนไว้ทั้งที่สุลุม
 ก็จึงสอนสั่งไว้ฝูงหมู่เทวดา
 ให้รักษาพระแก่นไ้ขุนอาจุกรม
 อย่าให้โยกย้ายฮ้ายโรคาบังเบียด สักเนอ
 ถัดนั้นเจ้าจึงสอนสั่งไว้ครองราชธรรมสืบ
 คັນว่าบรรวรแล้วลีลาลูกพราก
 แล้วเล่าถ่อนทูลบาทถนหลวง

นิมิตผาสาทไวโองพร้อมชูอัน
 มีทั้งสวนไลเรียนขลุ่ยแคนควรรไค้
 ถนแต่งไว้มีพร้อมชูอัน
 สักกับไม้แห้งแล้วเลยให้เกิดไฟ
 มีเมียให้คนทั้งหลายอยู่สบายเมือหน้า
 อันอยู่ในชมพู่ชูตัวตงถ้วน
 กับทั้งพลพันหลวงไพรไทยทั้งค่าย
 เขาสั่งไว้สุเจ้าให้จ้อจำ แต่เนอ
 กับทั้งครองเสนาชูคนแควนฝ้ายน
 เมือสู่ห้องเมืองฟ้าฟากสวรรค์
 เจ้าก็ชั่ว ๆ เสียงชื่อชมดอมดั่ง

ตอนขุนบรมครองเมืองด้วยทศพิธราชธรรม

เมื่อนั้นขุนบรมสร้างเสวยเมืองทศราช
 กับดอมนางยอดแก้วมราชพารา
 แต่นั้นเทวีแก้วอกแครงนางนาถ
 บิดาพร้อมทั้งสองพ่อแม่
 เจ้าผัดไดยอดแก้วชื่อว่าปุลสง
 ถัดนั้นสาวสวรรค์แก้วอกแครงมีลูก
 ถัดนั้นจ้าวอินทร์น้อยองค์ประเสริฐพงศ์กษัตริย์
 อันว่าบุตราแก้วกุมารน้อยหน่อ
 ถัดนั้นนอกแครงแก้วกษัตริมีลูก
 แล้วผัดได้แจ่มเจ้าเจ็ดเจื่องพงศ์กษัตริย์
 อันว่าบุตราแก้วกุมารน้อยหน่อ
 ผิวง่องหน้างามสิ้นอินทร์เขียน
 เพิงแพงสร้อยโฉมงามมณีโชติ
 สอยวอยหน้าพระจันทร์เพ็งใสส่อง
 พ่อก็คิดอ้าวอ้างเป็นยอดลำชาย แท้แล้ว
 อักยั้งเพิงเสมอหน่วยตาตน
 บ่อมีเครื่องคำฮ้อนจักสิ่งตรคา
 แต่ผัดลงมาสสร้างชมพุนครราช

สองขบเข้าเลยได้ลูกชาย
 ใส่ชื่อว่าขุนลอมมีอุปงามปานแต้ม
 เจ้าก็มีลูกแก้วงามย้อยยิ่งเขียน
 ใส่ชื่อว่ายี่ผาล้านผิวง่องดังคำ
 กับดอมนางยมพะรายอดนางองค์เอื้อย
 ใส่ชื่อว่าไสพงศ์เจ้ากุมารน้อยหน่อ
 เกิดดอมยมพะรายอดเทวีเค้า
 สาวสวรรค์งามยิ่งย้อยมีเจ็ดแท้ทอกัน
 ใส่ชื่อว่าน้อยกุมานั้นลูกกลม
 ดอมยมพะรายอดเทวีเค้า
 เจ็ดหนุ่มหน้าตะการเพิงเก้งกัน
 เงินเสียงลงหล่อผิวง่องย้อย
 คอเคี่ยมคิ้วคอยไว้บาดทรง
 เป็นที่หลังลำเยียมคอยเจ้าบ่ออ้อมตา
 สมภารสูงรูปกะงามปานแต้ม
 ยูสบายสุขชื่นชมดอมแก้ว
 โภกยั้งสักกับบ่อมีมาต้อง
 แก้วขบเข้ามีอ้อนอยู่สบาย

ตอนชาวเมืองเดือดร้อนยากไร้

ทว่ายังเคืองด้วยเสนาพวกไพร่
ทั้งช้างม้าฝูงหมู่เงินคำ ก็ดี
พระบาทเจ้าพระยาใหญ่ขุนบรม
พระจิ้งทวนขุนเฒ่าขุนโยมาฮีบ
สูงเมื่อทูลไหว้แถนหลวงฟ้าคั่น เฮาพุ้น
อันหนึ่งเครื่องเขากาดเกี้ยวมาเกิดกลางเมือง
มัวมีดฟ้าบ้อมมีสองจักยาม
อันหนึ่งสองหน่วยน้ำเต้าปุงใหญ่มาเป็นเครือ
มณฑลไม้ไผ่หลวงมัวมีด
ฝูงข้าอยู่บ่อได้เมืองลุ่มหนาวเย็น นักแห้ว
สูงจงเมื่อทูลบาทไท้โดยดั่งคำเฮา นี่ถ้อน
แต่นั้นขุนแถนเฒ่าเลยลาโดยบาท
ทูลพากญ์ถ้อนเฒ่าเหตุชมพู

ทุกข์ยากฮ้ายเคืองแค้นชู้ประการ
เอาแต่เมืองแถนมาอันใดจึงมีอันนั้น
กับทั้งนางเทวีคีตยาแค้นเคืองแค้น
กับทั้งอย่างมนนั้นมาพร้อมพรา้งกัน
เล่าภาคพื้นถวยเจ้าชู้ประการ
อลหการณเป็นมิดมัวศุณย์เศร้า
สุริโยมาบ่อส่องใสสีแจ้ง
เครื่องมือขนสอดยวงกลมเกี้ยว
งำเจ็ดหน้าบ่อเห็นฟ้าส่องใส
ขอให้ปราณีผายโศดตัวฝูงข้า
สันไต้ยังจักมีคำสุขบ่อว่าสุสามเฒ่า
เมื่อฮอดฟ้าทูลไหว้กล่าวกลอน
ถวยธรรมยาชู้อันแวนเพี้ยน

ตอนขุนบรมขึ้นไปเฝ้าร้องทุกข์ต่อพระยาแถน

เมื่อนั้นราชาเจ้าแถนหลวงฟ้าคั่น
บัดนี้ลูกพระไปสืบสร้างเมืองลุ่มชมพู
จักให้ไปฟันไม้ไผ่หลวงลำใหญ่ เสียอัน
บัดนี้กูบอกให้สุไปตกแต่ง
อย่างงามเฒ่าทั้งปู่แถนโย
มนบนพร้อมแถนหลวงเฒ่าไถ่
แถนซีไปให้ถ้อนซีไปเที่ยว
สะเพิกพร้อมฝูงหมู่หญิงชาย
หลวงสุดแท้หมู่หมาเปิดไก่อ่ ก็มี
แม่นว่าฝูงหมู่ชิงช้าพร้อมทั้งเทียมหอมบัว ก็มี
แถนสิ่งให้ไปสิ่งน้ำเต้าปุงใหญ่เป็นฮู
เดียระดาดลันฝูงหมู่หญิงชาย
หัตถิช้างพังพลายไหลหลัง
รัตนงักแก้วเงินคำผ้าผ่อน ก็มี
แถนถือนอกให้ไขที่ปักตุ
แต่นั้นก็ฮับพากญ์เจ้าโดยฮาขญาหลวง

ชมชื่นด้านต่อเฒ่าสามใช้ฮอดรื้อ นั้นเด
มันยังค่อยเทียระฆาตขบธรรมเป็นเจ้า
เกรงท้อขวานบ่อมนั้นขวางแพ้วเฮา บ่อ
ให้ลูกแก้วกูพุ้นอยู่ดี
เชื่องพินเครื่องเขากาดเสียตงถ้วน
เชื่องไปปล้ำไม้ไผ่เสี่ยงอย่าให้ยัง
ท่านจงซีหมากน้ำเต้าปุงนั้นหน่วยหลวง
ทั้งวัวควายออกมาในหัน
ทั้งช้างม้าแมวพร้อมท่านหงส์
กับทั้งกล้วยและอ้อยมีพร้อมออกมา หันแล้ว
แยงลาพุนหน่วยหลายเป็นน้อง
ทั้งวัวควายไหลหลังลงปานน้ำ
ในหมากน้ำเต้าปุงนั้นหน่วยปลาย
ไหลหลังลันมาหันคู่ชู้อัน
เงินคำเหล็กแก้วอันมีหัน
ลงแปลงเมืองคู่ชู้อันแคลนเพี้ยน

บัดนี้แณก็ปูนแปลงให้ขุนบรมยูแต่ง
 แต่นั้น คนจึงว่าเอ็นว่าลาว ๆ
 อันว่าลาพูนีดูขึ้นขัดยาก ก็เฮาแล้ว
 เมื่อนั้นสองข้าพร้อมแณส่งสิ่งโลเฒ่าเยอพร้อมพรำกัน
 เผื่อจ้งพินกอโฮ ฮ่มหลวงเสียเสียง
 ตัดขาดคองจำดินมุ่นทะเลยาเสียถ้อน
 ฟินให้มันเป็นจิมผ่าเสียอย่าเอาไว
 แม่นว่าตออยู่พุ่นบ่อมาเยียมผ่อสุ แท้แล้ว
 จงให้คนธรรถือเวสสุวรรณชู่คนตงถ้วน
 ให้เขาว่าเยอสุฮีบไปยารอช้า
 ข้าก็เมื่อสู่ฟ้าทูลไหว้ที่แข่ง
 ปูนแปลงเป็นคู่ชู้อันกะเลยแล้ว
 ทั้งต้นไม้ไผ่ตัวขั่วสูง
 ไปซัดเสียแคมหนองผ่าเรียนไล่ไว้

สรรพสิ่งพร้อมเหลือล้นอเนกนอง
 เหตุว่าเกิดในลาพุมหากปุงมาแท้
 แปลว่าหมากน้ำเต้าปุงแท้สิ่งเดียว
 คั่นว่าสองเผือขึ้นสู่ฟ้าเมื่อฮอดเมืองแณ เมื่อใด
 กับทั้งเครือเขาเกี้ยวฮ่มใหญ่บังบด
 อันหนึ่งเชือกจ้งผ่าน้ำเต้าปุงใหญ่ทั้งสอง หน่วยนั้น
 แต่นั้นสู้อย่าเที่ยวเมืองฟ้าหาตูกักเทือ เกาะเนอ
 คั่นว่าสู่ทั้งสี่เมี้ยนมรมิงตายไป เมื่อใด
 ยามเมื่อกินข้าวน้ำกระทำสิ่งสันใด ก็ดี
 คั่นว่าแณสั่งแล้วบรรวรทุกสิ่ง
 ผุ่งข้าโดยอาชญให้ไปสู่ชมพู
 เมื่อนั้นเขาก็พินฮอดข้าเครือหลวงเขากาด
 ทั้งเล่าพินพิกน้ำเต้าใหญ่ปุงหลวง

ตอนเครือ่น้ำเต้าที่ตัดแล้วกลับเกิดเป็นหิน

บัดนี้เครือหมากน้ำกลับเกิดเป็นหิน
 แต่นั้นเมืองของท้าวบรมมหาราช
 อันว่าแณใยพร้อมทั้งแณเฒ่าไล่
 เขาก็มรณาเมี้ยนตายไปลดขั่ว ไปนั้น
 แต่นั้นคนจ้งเอ็นปางนั้นพวกพลี
 เทียนยอมมากินข้าวโภชนังอันผิด พลันนั้น
 อันหนึ่งลำดับเท่าภายลุ่มเขาขาน มานี้
 เมื่อนั้นพระบาทเจ้าขุนราชบุรม
 เฮาซีให้แปลงเป็นสองหมู่
 หมู่หนึ่งชื่อว่าไหว้ให้เป็นถันเรียนอยู่
 ออกทางฮูสิ่งโถมงามปานสิ่งไทเสียงไว้
 แปลงเป็นสามสิ่งไทสนนี้
 ให้สืบสร้างเฮ็ดไฮ่นากิน
 ยังเล่าบอกให้ฮู้หลายสิ่งสรรพสัน
 ก็จึงปูนแปลงให้หญิงชายสมคู่ กันนั้น
 ยังเล่าบอกให้ฮู้ปฐฎากลุดตาพ่อแม่

ทั้งมวลเป็นสิ่งมีเรียนไว้
 เฮืองฮุ่งแจ่งแสงฟ้าส่องใส
 กับทั้งย่างมพร้อมสองเม่าก็เล่าตาย
 กลายเกิดเป็นผีหลวงซื้อเมืองเดียวนี้
 ผีเสียกว่ามากินเยอข้าวฮีบมาอย่ารอช้า
 ตามแต่คนมอบให้เขานั้นกะจ้งกิน
 ยามเมื่อกินข้าวน้ำเขาเอ็นว่ามาเยอ
 ตรองตราดูแจกคนผุ่งนั้น
 หมู่หนึ่งชื่อว่าเชื้อไทเล็มลูล่าง
 เขาจื่อแจ่งจำไว้คู่ชู้คน
 ชื่อว่าไทเลิงแท้ไทลื้อไทคอง
 สอนให้ฮู้เป็นแท้คู่ชู้อัน
 ให้แปลงเป็นอาภรณ์ขึ้นแผ่นแพรแดงผ่า
 บ่ออาจคัณนาเถิงแห่งคำมีแล้ว
 มีลูกเต้าเต็มเหย้าอยู่สะถาน
 ยาแยงผุ่งแม่นายลุดป่า

ตอนวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการตาย

แต่นั้นเจียรกระกาลพันตานายพ่อแม่
 ลางเพื่อบอกให้เขาไปเลิกซาก
 ให้เขาเก็บตุกไว้ล้างส่วยสีดี
 หากบอกแล้วฟันใส่สมดี
 ให้ไปสร่งน้ำอย่าให้ขาดจักวัน
 จึงเฮียกเอ็นฝู่งพ่อแม่มากิน
 ฐูลิ่งนั้นเฮียกว่าเป็นไทย
 มีผญาพร้อมอาคมแคนมาก
 ฐูลีให้เขาไปเป็นไพร่
 ชื่อว่าข้าก่าฮ้ายคำดำนสิ่งหมี่
 บอกเขาเอาปีต้องแบกกระบองมาให้
 เขาก็จำจื่อถ้อยแถนฟ้าบอกมา
 ไทยเล็มให้หาเล็มยาปน
 ไทยวีให้หาวีประจำเผ่า
 อย่าหล่าม้างคำเผ่าสั่งสอน
 สุกินปลาให้ส่งปลาเป็นฮ้อย
 มือฮวงให้ชะล่าแก่ผู้ช่าย
 เดือนเจียงให้ชะล่าตีกดกาย
 พักบาศพะลาคร
 ไปฟันไม้อย่าได้ตักต่ง นั้นนา
 นางหญิงอย่าฮ่อนฮาเอาข้าว
 พยาร์บ่อมาเบียดได้คำไขบ่อฮอนเถิง นั้นแหล้ว
 พิตสลาไกไม้เหลื่อลั่นอเนกนอง

เลยเล่าลดชั่วเมี้ยนเมื่อฟ้าฟากสวรรค
 ฐูลิ่งให้เขาเมี้ยนคราบเมีย
 ขมื่นทั้งจันทน์หอมฮวงโฮยลงล้าง
 แปลงศาลาก่อจอมม่งไว้
 คั่นบ่อมีคนให้แต่งเผยพาไว้
 ชื่อว่าเป็นผีเฮือนสับมาเดียนนี้
 เหตุว่ามีโถมงามชู่คนเลิงล้วน
 ให้แต่งตั้งเขาไว้ป่าลือ
 เหตุว่ามีฐูปฮ้ายคำดำนสิ่งหมี่
 ชื่อว่าข้าก่าฮ้ายอันอยู่ญฮู
 เมื่อนั้นราชาเจ้าสอนฝู่งพวกไพร่
 ไทยควงให้หาควงเป็นหมู่
 ไทยเลิงให้พร้อมกันอยู่เป็นสวน
 ไทยลือให้หาลือสมสู่
 กินจันให้ส่งจันตอนใหญ่ทั้งขา
 เวนวางให้พระฤาษีแถนเทศจิงคุน
 มือฮวยให้ชะล่าแก่ผู้หญิงแวนฝิยน
 เดือนยี่ให้ชะล่ามือเต้าฮวย
 ฟันฟันอย่าถือขวานใหญ่
 ต่อยสากอย่าให้เสียงดัง
 ฝៃผู้ชะล่าดีได้เป็นดีเถิงขนาด
 แม่นว่าทำการสร้างนาสวนสมุไฮ

ตอนขุนบรมตั้งกฎหมายตราระเบียบ

แต่นั้นขุนบรมเจ้ากษัตราตนประเสริฐ
 เจ้าจึงตั้งระบบไว้ขึ้นสู่อาญา
 เพื่อให้อาฮักเจ้าราชาภูวนาถ
 ขุนธรรมธีธรรมราชให้เป็นมิ่งแสนเมือง
 ขุนแถนให้เป็นหมื่นหลวงกลาง
 ขุนสารให้แต่งตั้งถือไพร่หนขวา

เสวยราชสร้างเมืองบ้านฮ่งเฮือง
 แล้วจึงสอนเสนาใส่ไปเป็นถ้าน
 บ่อให้บาทพื้นจอมเจ้าพระยอเมือง
 รักษาคนเค็กไพร่ไทยทั้งค่าย
 ให้รักษาฝู่งแขกคนมาเฝ้า
 ขุนพีถือพลแพนแท้แแทนกายซ้าย

ขุนบานผู้ฉลาดรู้ราชศาสตร์พิมครอง
 ขุนอุตให้แต่งตั้งราชวังอยู่ภายหลัง
 พิจารณาให้เจ้าครองคำตัดแต่ง
 ทุกคำเข้าเขาเผ้าบาทบัวศรี
 เมื่อนั้นเจ้าจึงคิดอำฮู้หาอ่อนทั้งเจ็ด
 เจ้าจึงมาเลิกเล่นผูงออกฮู้ชี
 ผิดดำด้านผวยวรรณหน้ากำ
 เจ้าจึงมาเลิกเล่นฮู้สัวสมวัย
 เจ็ดนางได้สมพระองค์น้องพี่
 ออระทายเนื้อคิ้วก่ององค์สนิท
 ยามเมื่อเชือกซ้ายไหลเหลือดคอยคม
 ผิดผ่องหน้านวลงามปานเขียน
 เป็นที่หลังลำเอี่ยมปานแก้วหน่วยดี
 ควรแก่เจ็ดแก่นแก้วขมน้องนาทแพง
 ให้แก่ขุนลอชมประกอบสมสองแก้ว
 ให้แก่บุตราตนยี่เมืองผาล้าน
 ให้แก่จุสงแนบนอนชมซ้อน
 ให้แก่ลูกพระเจ้าโสมงค์น้อยหน่อเมือง
 ผู้หนึ่งชื่อว่านางลุนให้เป็นเมียเจ็ดเจือง
 ก็แต่งตั้งอามาตย์มนตรี
 ผูงฮักควรเป็นข้าอาสาพิศบาท
 ผูงแก่นกล้าจบเพทมนต์ดก
 ผูงหมู่เชื้อฮู้ฮิตแห่งครองเมือง
 ผูงจักเป็นไพร่น้อยแห่นแห่งภูบาล ก็ดี

ให้อยู่ในราชวังตัดแต่งคำควรแล้ว
 ตัดแต่งครองคำผิตพระทัยขุนข้า
 บ่อให้ห้วนไหวม้างดุม้างแมนครอง
 ครองไต่ดีแต่งแปลงตางเจ้า
 ก็ไปมีสาวสนมผู้เป็นเมียเค้า
 ก็บ่อมีคนสมลูกตนพอเสี้ยว
 ทั้งเล่าปากคำตั้งเป็นน่ายากหัว
 มีผิวดางเสน่ห์ดังงามล้วน
 งามชะล้ายสาวฟ้าเก็งกัน
 เกษาเขียวแข่งนิลในฟ้า
 บ่อห่อนเป็นสาธารณ์เพศเฉลาสมเข้า
 สองฝ่ายแก้มนวลละอองใสส่อง
 ยามเมื่อนารีแยมวลศรีไหลเหลือด
 ผู้หนึ่งชื่อว่านางนาคเอื้อยสมสิ่งสาวสวรรค์
 ผู้หนึ่งชื่อว่านางแอดน้อยเพียงสิ่งสาวสวรรค์
 ผู้หนึ่งชื่อว่าอุรัสสร้อยสมสิ่งนางสวรรค์
 นางอาบสร้อยสมสิ่งสาวสวรรค์
 นางไอให้เป็นเมียจัวอินทร์แพงมาศ
 สองแจ่มเจ้างามย้อยยิ่งเขียน
 ให้แก่เจ็ดกุมารลูกพระองค์มีน้อย
 ให้เขามาอยู่ใกล้ตีนเจ้าป่าลือ
 ให้ถือพลตบเค็กป่าลือภายใน
 ให้เขามาเอากการแต่งตนเป็นเจ้า
 บิดาเป็นคู่ชู้คนตงถ้วน

ตอนขุนบุรมอบรมสั่งสอนชาวเมืองและแบ่งเขตแดนให้

คันทว่าแจกไพร่พร้อมผูงหมู่เสนา
 พระจึงให้ผูงฉลาดฮู้หาโยคยามดี
 ตัวเคราะห์ได้ตกเศษมหาอุตม์
 เจ้าจึงพันเอาแก้วกุมารน้อยหน่อ
 ทั้งอามาตย์พร้อมผูงหมู่เสนา
 แต่นั้น สะพรั่งพร้อมน้อยหน่อทั้งเจ็ด
 เสนาพร้อมบังบนทุลบาท

ให้แก่บุตราตนชู้คนได้ปันแล้ว
 มีทั้งทนต์จะจอมจับฤกษ์เกณฑ์มีพร้อม
 ราศีสมยิ่งเนาในฟ้า
 กับทั้งลูกสะไภ้มาพร้อมพรำกัน
 มามวลกับคู่ชู้คนทั้งค่าย
 ชูลีกรนบพ่อดนประนมนิ้ว
 พระก็ชมชื่นหน้าจาด้านชู้คน

บัดนี้เฮาจักแปลงเมืองให้ยุขวงเฮียงฮ่ง
 โดยดั่งพระพ่อเจ้าฟ้าคั่นแกนหลวง
 เฮาจักอภิเษกให้เป็นยอดชมพู
 เจ้าก็เอาน้ำเต้าแก้วมาใส่โตคำ
 กับทั้งลูกสะใภ้นางนาเจ็ดสาว
 เจ้าจึงทวยเอาได้คัณฑ์สร้งโสรด
 พระจึงให้พระโอรสท้าวคำสอน
 ฟังเยอบุตรราชแก้วน้อยหน่อทั้งเจ็ด พ่อเอี้ย
 ยามพ่อลงมาสสร้างชมพูทิปเทศ เฮานี้
 พ่อจักให้ลูกแก้วไปสร้างอยู่แปลง
 ยามได้สู่เจ้าได้เป็นพระยาเสวยราช ดั่งนั้น
 อย่าได้ทำใจฮ้ายโมโหกริ้วโกรธ
 อันหนึ่งอย่าได้ทำใจสิ้นเขาผายเยื่อนโผด เขาเนอ
 อันหนึ่งอย่าได้ติผู้ฮู้ใส่พาบครองธรรม นั้นเนอ
 อย่าได้อ้างดาบกล้าจาฆ่าท่านผู้ใด นั้นเนอ
 ให้ค่อยคิดหาโทษคุณโณอันมาก จริงตาย
 อันหนึ่งให้รักษานางหนุ่มหน้าผ่องหนุ่มสาวสนม
 แม่นว่าหญิงไพร่น้อยลูกแห่งชาวเมือง ก็ดี
 อันว่าเป็นหญิงนี้มีใจอันอ่อน พ่อเหล่า
 อันนี้บิดาเจ้าแกนหลวงฟ้าคั่น
 อันว่าปฐมกับปดี่ตั้งมีหญิงเป็นก่อน
 อันว่าพระกษัตริย์เจ้าองค์ไต่บั้งเปียด หญิงนั้น
 ฟังเยอราชบุตรเจ้าทั้งหลายจำจื่อ เอาเนอ
 อันว่าไฟผู้สร้างเสวยราชเมืองไต่ ก็ดี

ปลูกอ่อนน้อยเสวยสร้างสืบเมือง
 มีคำสอนสั่งเฮาให้มาสสร้าง
 เมื่อนั้นเสนาฟิงชูคนประนมนิ้ว
 เอากุมารชูคนเข้ามาใกล้
 เอามามวลคู่ชู้นางนำท้าว
 หดให้ศรีแจ่มเจ้าบาท้าวทุกพระองค์
 คือดั่งอินทร์ถวยพรแก่รสสีปางนั้น
 พ่อจักเจนวางเมืองแจกไปเป็นเจ้า
 แกนชี้สอนสั่งไว้ยามนั้นเมื่อมา
 เป็นเอกท้าวธรรสร้างสืบเมือง พ่อเหล่า
 ให้มีใจแผ่กว้างหอมสร้อยไพร่พล พ่อเนอ
 เปียดไพร่น้อยเขานั่นบ่อหุม พ่อเหล่า
 เมืองจึงกว้างยูได้ส่วยไฮ
 ชันตือดโทษเขาขุนช้า
 อย่าได้ตามใจตนฮ้าวกระทำครองร้าย
 กระทำความกรรมเมื่อพิจารณาเจนแจ้ง
 จงให้มีมิตรแก่เขาผ่องนั้น
 อย่าได้มีใจเปียดเบียนผู้หญิงใจน้อย
 เขาย่อมย่านกลัวเจ้าแผ่นดิน
 สอนพ่อไว้ยามนั้นเมื่อมา ลูกเอี้ย
 ก็จั่งแพร่ออกล้นหลายตือตีมแถม
 อายุบ่อมันเมืองบ้านหม่นหมอง
 แกนหากสั่งพ่อไว้สันนี้เที่ยงจริง พ่อเหล่า
 นำเอาคำสอนพ่อไปอย่าสุโลลิมแท้

ตอนขุนบรมแบ่งวัตถุมงคลให้แก่ลูกทั้งเจ็ด

เมื่อนั้น ราชาเจ้าขุนบรมมหาราช
 แล้วจึงเอางาช้างปุนเป็นสามท่อน
 แล้วเล่าป็นเครื่องให้แก้วราชบุตรา
 อันว่าขุนลอแก้วกุมารน้องพี่
 พร้อมดวงดีถึงขนาด
 อันว่าจุสงแก้วกุนน้อยหน่อ

พระก็เอาเครือเขากาดให้แปลงด้างดาตแพน
 ให้แก่กุมารพระทุกพระองค์ตงถ้วน
 ของมงคลแต่แกนประสงคี่ให้
 พระพ่อให้หน่วยช้องดวงล้ำค่าคุณกับทั้งหอกคันคำ
 ให้แก่เจ้าหญิงน้อยผาล้านตาดโตน
 พระพ่อให้เกวียนแก้วแก้วบา

อันหนึ่งหน้าใส่หนองมาแต่เมืองแกน
 พอก็อยยกให้ใส่พงค์ลูกมิ่ง
 เอาปลายไซดาบคำมวลงให้
 ให้แก่กุมารพระยอดชายตนน้อง
 ให้แก่เจืองเจ้ากุมารน้อยหน่อเมือง
 ตายถอดไว้พระยาเจ้าแบ่งปัน
 พระก็ตัดเองาขวาสีปูนปันให้
 จุสงเจ้าตนน้องทอนปลาย
 เจ็ดองค์ควนส่วนที่ยังได้ยอดให้
 เป็นหน่อเนื่อนามไ้แม่เดียว
 ผิวผ่องหน้างามย้อยยิ่งเขียน
 สามพระองค์เป็นแม่เดียวตนไ้
 กกเลื่อยแล้วปันให้ยี่เมือง
 ลกรับเอาทอนปลายไปไว้
 เมือง ๆ ใส่สองงามแวงแก้ว
 หน่วยน้อยโกแกนพันปันมาให้
 ปันกุมารยี่เมืองผาล้าน
 พระยานาคได้มาให้ส่วยไฮ
 ของแพงพระพ่อเวนวางให้
 ยอแยงยิบก่อคอยดูไ้
 พระพ่อให้บาท้าวขึ้นบาน
 แถนลูปไล่โลมนั่งส่งมา
 แพงคอประสอดผมเหมือนหน้า
 งามขอดให้บาท้าวลกกลม
 แก้วแต่ฟ้าตนเจ้าปู่แถน
 งามชวดล้ำควรท้าวสอดผม
 บุญเฮืองพระขึ้นบานคอมแก้ว
 เจ้าจึงสั่งสอนลูกสะไภ้นางน้อยชูคน
 อย่าได้ทำการทีกใส่ตัวอันฮ้าย พ่อเนอ
 ให้ค่อยมีใจวันแก่สาวสนมน้อย
 อย่าได้ลืมหัดสอนพระบาทองค์เป็นเจ้า
 บั้วระบัดครองแต่งแปลงปูนแล้ว
 อันบรรบริแล้วก็จึงกินลุนเจ้า

ชื่อว่าพรแพนสาวผู้งามปานด้าม
 หนักม่อนหน้าจ้วอินทร์บุตราช
 ดาบเถื่อนกล้าอันใส่ฝักหวาย
 อันว่าราชกรจ้าวดวงดีถึงขนาด
 ยังงาสารข้างมุงคูลเกี้ยวกอด
 อันนี้ของยอดให้ฟ้าคั่นแถนหลวง
 ทอนกกให้ขุนลอดตนพี
 ทอนสามให้ไว้แก่จ้วอินทร์
 อันว่าราชบุตรเจ้ากษัตราทั้งสี่ พระองค์นี้
 เป็นลูกเทวีแก้วยมพระราตนพี
 ยังแต่ลูกแก่นแก้วนางจาถอกแคง
 ก็จึงเองาข้างปันเป็นสามทอน
 ใส่พงค์เจ้าเอาทอนทันกลาง
 ถัดนั้นเจ้าก็ปันหน่วยแก้วอันขอดสงคำ
 ปัทมราดเลื่อมให้แก่ขุนลอ
 หน่วยหนึ่งชื่อว่าปัทมราดเลื่อมแสงสิ่งดาววัน
 หน่วยหนึ่งชื่อว่ามุกดาเลื่อมผิวเงินเลียงหล่อ
 แถนให้เจ้านามหน่อจุสง
 หน่วยหนึ่งชื่อว่าเพชรลอดเลื่อมผิวผ่องบานอีศวร
 ให้แก่ใส่พงค์เจ้ามทานามน้อยหน่อ
 หน่วยหนึ่งชื่อว่ามทานิลแก้วแพงแซไซส่อง
 ให้แก่จ้วอินทร์เจ้าโถมงามปานหล่อ
 อันว่าบัพพาแก้วอันใสแสงส่อง
 มุกคำแก้วแสงใสสุทธียิ่ง
 ทนยาให้โถมงามเจ็ดเจือง
 สุปใส่นิ้วเจ็ดเจืองบาคาน
 คั่นว่าปันของแล้วบรรบริทุกสิ่ง
 ฟังเยอลูกสะไภ้นางนารถทั้งเจ็ด พ่อเอี้ย
 คั่นว่าพ่อปลูกให้เป็นราชเทวี เมื่อใด
 พระหากอาณัติให้ไว้เป็นอาญาคน
 ยามเมื่อตื่นแต่เช้าลูกก่อนภูมิ
 พระหากเสวยข้าวน้ำโภชนะอาหาร
 อันหนึ่งเห็นว่าบุญมีได้เป็นสูงศักดิ์ใหญ่

อย่าได้ออดอ้างสละหาให้สิ้นประมาณ
 อย่าได้อำถ้ำไก่อโศกผู้เดียว
 เขานั้นตั้งต่อผู้เป็นเค้านั้นสาร
 อันหนึ่งผู้นางเข้มแปลงใจให้ชื่อ
 อันหนึ่งอย่าได้คำนัดท่าทุกทอไหม พ่อเนอ
 อย่าได้ฟังคำเบื่องผู้คนสับส่อ
 อย่าได้แผด ๆ ด้านมายาเชิงต่าง
 อันหนึ่งข้อยช่วงใช้ให้ตลบาทภูมิ ก็ดี
 เขาก็ท้ออาศัยยอนกินทานทุกสิ่ง
 อันหนึ่งคำระหัดเกิดในโองพระราชน
 อันหนึ่งคนนอกคุ่มอันถึกไผตาย แท้ตาย
 อันหนึ่งคั้นว่าพระบาทต้องด้านให้หาได้เที่ยวพลัน
 อย่าได้ฟ้าวदनขึ้นทูลพื้นบาทคำ
 อย่าได้ฟ้าวกกล่าวถ้อยแถลงเว้าฮอดขุน
 ความจุฬาบ่อควรทูลเจ้า
 กัลยาณีส่นางามไว้
 ให้มีใจเป็นบุญเตรียมคมความฮู้
 จักกระทำอันใดอย่าลืมเขานั้น
 เส็งเชิงถึงผู้หนึ่งจึงกระทำ
 โภยบ่อต้องสุขยอนบาทคำ
 มีประการเจ็ดสั่งสอนสนั่น
 แม่นว่าจำท่านฆ่าสนั่นนั้นกะบ่อควร
 อย่าได้ลักโลกเลี้ยวเอาไว้บ่อควร
 อย่าได้โลกลักโลกเอาเอาไว้
 แม่นว่าของผู้อื่นแท้ก็อย่าได้ลักเอา
 ความใดมีจั่งว่ามีจริงแท้
 เจ้าบ่อเลี้ยงตนน้อยหม่นหมอง
 เกรงท้อต้องโทษฮ้ายตายซ้ำซากตัว
 จักได้เห็นต่อหน้าจริงแท้ท่านหยัน
 เตือนไพรน้อยกระทำสร้างไธนา
 เตือนไพรให้เขานั้นชื่นชม
 เตือนไพรให้ทานพร้อมคู่ชู้คน
 ยูท่างเอาสมบัติแก่ตนกายหน้า

อันหนึ่งคำกินให้สาไปทานแจก
 อันหนึ่งผู้นางน้อยในโองหลายหมื่น
 อย่าได้มีคำควรผู้เดียวตนแท้
 อีกให้ล้วนคนแท้ก็จั่งควร
 ให้มีใจไมตรีติดต่อไปทั้งค่าย
 ถามถึถ้วนแท้ควรให้สั่งสอน
 พระบาทฆ่าตายแท้บ่อนาน พ่อแห้ว
 ให้ค่อยปราณีผายไผดเขาผู้ฮ้าย
 ผืนเสื้อผ้าเขาไธเครื่องทาน
 อย่าได้ไปนอกคุ่มโองกว้างบ่อดี
 อย่าได้เอามาสับส่อพระองค์เป็นเจ้า
 อันหนึ่งก็จะถ้อยควรฟังดูก่อน
 อันหนึ่งสมบัติเจ้าของแพงจำจื่อ
 ควรให้แล้วในอาชญาตน ก็ดี
 อันหนึ่งให้เลือกไว้ผู้หม่มมีผญา
 ทั้งเล่าให้มีใจแผ่กว้างฉลาดแห่งครองศีล
 ควรตั้งไว้เป็นแม่สาวสนม
 อย่าได้มีใจเลี้ยวโฮมพระยาหลักโลก
 คั้นว่าผู้นางเผ่ามารดาขอบครองธรรมนั้น
 อันหนึ่งองคະแก้วผู้ราชเทวี
 อันหนึ่งอย่าได้กระทำกรรมฮ้ายปาณาติบาต
 อันหนึ่งสมบัติเจ้าเงินคำผ้าผ่อน ก็ดี
 แม่นว่าทศภาคล้นของฝากมาถวาย ก็ดี
 บ่อท้อแต่สมบัติเจ้าราชาภูวณนาถ
 อันหนึ่งอย่าล่ายเลี้ยวคดจากราชา พ่อเนอ
 อย่าได้จ้ององด้านคำสลับลิ้นแ่ง นั้นเนอ
 อันหนึ่งอย่ามัวเมาด้านวาจาอันถ้อย
 มั่นยอมเสียคำฮู้ภัยเผ่าถ้อย
 อันหนึ่งถึงฤดูฟ้าฝนมาปีใหม่
 อันหนึ่ง ถึงยามเหล้นมหรสพชมชื่น
 แม่นว่าทำบุญสร้างกินทานแจกจ่าย ก็ดี
 บุญจึงผายแผ่กว้างเท่าฮอดมหาพรหม
 แม่นว่าสุดชั่วเท่าเป็นยอดชมพู นี้แห้ว

ยูสบายบานอยู่เอื้องกายหน้า
 ปลุกอ่อนน้อยสุเจ้าสั่งมา
 ที่ปี่นี้กายหน้าเที่ยงจริง
 เพื่อให้เป็นมุงคูลแก่คนเมื่อน้ำ
 แม่นว่าตายเกิดกำเมืองฟ้าพาสวรรค์
 นิระพานถึงเมื่อลุนยามนั้น
 เจ้าจึงวางมือเสียจากไต่ค้ำน้ำ
 มีใจชมชื่นบานดอมเจ้า
 คณที่หุดหลังลงรินแก้ว
 สะพรั่งพร้อมผ่องอุกกล่าวพร
 เมื่อนั้นพระบาทเจ้าทั้งราชมารดา
 อันว่าบุพเพกตาให้ขุนบรมองค์ประเสริฐ
 อันว่าขุนลดเจ้ากุมารตนพี่
 ที่นั่นรัสสีเจ้าทั้งสองน้องพี่
 อันว่าเมืองขอบฮ่อเลาะแต่หนองแส
 อันว่าภูสารท้าวนามหน่อจุสง
 อันว่าอ้อยฮ่อยหน้าน้อยย่อนใสพงค์
 อันว่าจัวอินทร์น้อยพระราชาบุตรา นั้นนา
 อันว่าบวระพากำเมืองยวนตะวันตก
 อันว่าลกกมแก้วกุมารแมนหล่อ
 ราชาเจ้าขุนบรมองค์ประเสริฐ
 พระก็ตามครองเจ้าแกนหลวงฟ้าคั่น
 เมื่อนั้นพระบาทเจ้าข้าสั่งสอนไป
 อันว่าเป็นคนนี้มีศีลอย่าประมาท พ่อเนอ
 จำศีลให้บรรวรเสมอแว่น
 อันว่าสีลทานนี้น้ำตัวทุกเมื่อ พ่อเหล่า
 ฟังเยอลูกหน่อแก้วอันเกิดกับอก พ่อเอี้ย
 อันว่าสมบัติเจ้าพี่น้องให้ปันเป็นเจ็ดส่วน
 เพื่อให้เป็นประโยชน์ไว้ถนอมราชบุรี
 ส่วนหนึ่งไว้บริโภคนกกับตน
 ส่วนหนึ่งแจกแบ่งให้นางนางสาวสนม
 กับทั้งฝูงช้อยข้าใช้ช่วงตืนมือ
 ส่วนหนึ่งเททานให้สังโฆตนประเสริฐ

เหตุว่าอัยโกเจ้าแกนหลวงฟ้าคั่น
 ยังจักมีสัพพัญญูเจ้าลงมาผายโผด
 พ่อจึงสอนสั่งไว้ตามราชครองธรรม
 ไผผู้บวระบัตได้ตามครองอันกล่าว มา
 สุขยิ่งเพียงในโลกทั้งสาม
 เมื่อนั้นพระบาทเจ้าจอมราชเล็งโง
 แต่นั้นสะพรั่งพร้อมผ่องหมู่เสนา
 ก็จึงให้หน่ออ่อนขึ้นสู่หอสูง
 โทด ๆ น้ำคณที่ไหลหลั่ง
 ตอนขุนบรมแบ่งอาณาเขตให้รับผิดชอบตามสัดส่วน
 บอกแก่ขุนสารเขียนหลายคำปลงให้
 อันว่าไต่ลูกแก้วปันให้แผ่นดิน
 ให้นั่งเมืองล้านช้างเป็นเจ้าแผ่นดิน
 หมายบอกไว้เมื่อด่านพ่อแกน
 ให้แก่สมภาคพระยี่เมืองผาล้าน
 ให้ไปกินเมืองแกวโยชนยาวกายพุ่น
 ให้ไปกินเมืองยวนอยู่กะเสมเป็นเจ้า
 พระให้ไปกินเมืองกรุงศรีอยุธยาอยู่เสวยเป็นเจ้า
 พระให้เจ็ดเจืองเจ้าเสวยสร้างสี่บเมือง กายพุ่น
 คำเกิดไว้บำท้าวอยู่เสวย
 ปลุกลูกแก้วเป็นเจ้าแผ่นดิน
 โดยอาชญเจ้าบ่อมีให้เหล่าคำ
 ฟังเยอบุตราเอี้ยชู่คนให้จำมัน
 บุญส่งให้โถมเจ้าจึงงาม พ่อเหล่า
 ไผอย่าจึงกว้างขวางแท้เพื่อศีล
 เทวดาเกิดกำเมืองฟ้าก็เพื่อศีล
 ครองราชาจื่อจำเอาไว้
 ส่วนหนึ่งให้เอาไว้เยี้ยแก้วแห่งตน
 หลอนว่าเป็นโยภภัยเกิดมาภายหลัง
 อย่าให้เป็นสาธารณทานลือทั้งค่าย
 ให้เขามีความสุขเพียงบุญบาท้าว
 ราชทานปลงแก่เขาตามได้
 ฌบ่อมีดั่งนั้นควรให้แก่รัสสี

หรือผู้มีศีลธรรมค่าคุณควรบ่อง
 ส่วนหนึ่งควรแจกให้อามาตย์เสนา
 ส่วนหนึ่งไว้ต้อนรับแขกผู้ราชทูตา
 คັນวามาวยท้าวราชาภูวนาถ
 ส่วนหนึ่งไว้ทานแก่คนจน
 บุตรภูกู้ทั้งเจ็ดพ่อเดียวกันแท้
 ให้ตกแตงนายเมืองเมื่อถึงกันอย่าวางคำด่า
 ลูกแก่นแก้วกุมารน้อยคู่ชู้คน
 หากจักได้ทีกว้างขวางแท้เพียงจริง
 หากจักได้เมืองแคบน้อยตามฐานแห่งบุญ นั้นแล้ว
 ให้แก่เจ้าพี่น้องอยู่ชอบบ่อย่าได้ข่มกัน พ่อเนอ
 ตามฮีตเฒ่าบุราณตั้งแตงมา
 อย่าพาพลแพนรบเรวเมืองน้อง
 เยียวจักเสียชัยตัวเมื่อลุนกายหน้า
 ให้หมันมีคำแพงข่าวสารถึงอาย
 ไพรน้องตกเมืองอายคินให้แก่กัน
 บ่ควรไปขันอาสาต่างเมืองมาอ้าง
 อย่าได้โลกันเสียโอดปุนไปซ้ำ
 ผิดอย่าได้หมายเทคร้ายดขิงเมืองบ้าน
 อย่าได้ฟังคำผวนไพร่เมืองมาไหว
 อย่าได้อ้างดาบกล้าเรวฆ่าข่มเหง
 ลำดับถึงถ้ายกลายเมื่อหน้า
 ให้หมันแถมคำแพงอย่าโลลิ้มเชื้อ
 ใฝ่ผู้ตามคำเฮาสั่งสอนสนั่น
 หลานสืบหลานต่อมาภายหลัง
 ฮ้อยเอ็ดเมืองท่อนท้าวมาน้อยส่วยไฮ
 จำทานให้มาน้อยส่วนตน
 ก็ให้มันตายจากเจ้ามรเมี้ยนก่อนกรรม
 รบต่อช้างชนเข้ายาดเมือง
 หกเดือนมันอย่ายืนยาวมัน
 คำตายถึงเที่ยวพลันจนใกล้
 ไปป่าไม่ให้เสียเขี้ยวดาบกิน
 ให้เงือกใหญ่ฆ่ามันแท้เพียงจริง

ศีลห้าเป็นที่จั้งควรเจ้าสิทธิอดทาน
 ผูกอาสาแตงตนต่างเจ้า
 เพื่อให้เป็นราชทานผ่องหมู่เมืองมาเฝ้า
 ควรขึ้นให้ของแท้แก่เขา
 คันว่าเฮาบ่เลี้ยงมรเมี้ยนตายไป เมื่อใด
 ให้มีใจแผ่กว้างผายเพื่อถึงกัน พ่อเนอ
 พ่อกักอธิฐานไว้ตามบุญเสี่ยงเสี่ยง
 บุญไผ่มีหลายแท้สมภาคเพ็งมาก
 อันว่าบุญไผ่น้อยสมภาคไปแท้ สันนั้น
 พ่อกักปุนเมืองให้กุมารยูแตง พ่อแล้ว
 เมืองไผ่ไว้เมืองมันอย่าหลงหล่า
 เมืองพี่ให้เป็นใหญ่สมศักดิ์
 เวรจักถึงต่อหน้าฉิบหายแท้เพียงจริง พ่อแล้ว
 เมืองไผ่ผู้สร้างเสวยราชทรงธรรม
 ไพรพี่ตกเมืองน้องให้ฟ้าส่งคืนมา
 แม่นว่าผ่องไพร่น้อยช้อยไพร่ในเมือง ก็ดี
 เมืองไผ่เป็นโรคฮ้ายให้ช้อยกันบ่อง ชอบดาย
 อย่าได้เกาะเกาะถ้อยคำผดผวนกัน
 แม่นว่าคิดแต่หิอระทัยท้องให้ค่อยบรรเทา แท้ดาย
 อย่าได้ดลภากำลังเองางวด นั้นเนอ
 ลูกให้สืบลูกไว้เท่าชั่วหลานเหลน พ่อเนอ
 ให้ประกอบด้วยครองราชไมตรี นั้นเนอ
 ตราบต่อเท่าถึงฮอดมหากัปปี
 อันว่าลูกแก่นแก้วเมื่อเช่นหลานเหลน ก็ดี
 จงให้ยืนยาวมันเสวยเมืองยูแตง
 ใฝ่ผู้โลภพันตั้นหามักมาก
 ยังเล่าโลภด้วยโวหารเหงข่ม เอนั้น
 อันหนึ่งอย่ากะทำฮ้ายตัวเอาช้อยไพร่
 ให้ท่านถึงที่ฮ้ายวิบากฉิบหาย
 แม่นว่ามันปลุกไม้อย่าให้ป่งเป็นใบ
 มันเหงหน้าเมืองบนให้ฟ้าผ่า มันเนอ
 คันว่าไปทางห้าซลที่เที่ยวท่อง ก็ดี
 บาบหมื่นขึ้นถึงชั่วยาวฮี

หกเดือนวันอย่ายืนยาวมัน
 ให้ตกต่ำด้วยเสียชั่วชว้าย
 กลายคำสอนพ่อพระองค์ป็นให้
 สืบไปถึงถ้ายกลายเมื่อหน้า
 ให้มันดับวายเป็นขมอดมันถึงช้า
 ให้โจรไปเทครัวจูดเผาเมืองบ้าน
 ดับครัวเหือนลูกเมียมันช้า
 ให้เกิดเป็นในต้วแห่งมันจริงแท้
 ให้เป็นทีกขมอดฮ้ายถือกระเบื้องคว่ำขอ
 ดับชั่วช้าเสียแท้เที่ยงจริง
 พระเจ้าเกิดมามากล้นอย่าให้มันเยียมผ่อนเห็น
 ราชาพระจงปลงโทษความสะบคน้ำ
 พากันฟังคำสอนพ่อจำเอาไว้
 ยังอยู่สร้างเมืองบ้านบ่อมา
 ไปตามกรรมแห่งตนกายฟ้า
 ก็ลดมรณาไปบ่อยังเหลือค่าง
 ราชบุตรเจ้าทั้งเจ็ดองค์ประเสริฐ
 บรรบรแล้วขุนบรมตนพ่อ
 บัดนี้พระกษัตริย์เจ้าทั้งสามพ่อแม่
 ยังแต่เฮาลูกเต้าผู้ที่อยู่ภายหลัง
 บัดนี้เฮาจักให้ปฎิญาณไว้ในวันอันชอบ
 โดยดั่งพระพ่อให้ทานแก่ฝูงเฮา
 ท่อว่าให้ประกอบด้วยคำราชไมตรี
 ตามครองเชื้อประเพณีอย่าให้ขาด
 คั่นว่าให้ปฎิญาณแล้วบรรบรทุกสิ่ง

แม่นว่ามีของค้าเต็มสะเภาขึ้นศอก ก็ดี
 ไผ่ผู้ยังข่มด้วยลืมโลกตณหา
 ตราบต่อเท่าถึงเช่นหลานเหลน
 ให้มันวิบากฮ้ายครองถ่อยถึงถอง
 อันหนึ่งพระยาตนขี้ฮ้ายแม่นว่าอยู่บ้านเมืองมิ่งชมเมีย ก็ดี
 อันหนึ่งให้มันถึงที่ฮ้ายศึกเกิดเทครัว
 อันหนึ่งพยาริฮ้ายเหือนเปื่อยกุดธู้ง ก็ดี
 โภยภัยฮ้ายสืบประการถึงถึก มันเนอ
 มันกะทำอันใดแต่อย่าให้เป็นจักสิ่ง
 แม่นว่าตายไปแท้ให้ตกหม้ออะเวจจมอยู่
 พระบอกไว้ให้เจ้าจ้อคำสอน
 เมื่อนั้นเจ็ดแจ่มเจ้ายอใส่บนหัว
 ที่นั้นขุนบรมเจ้าลือเกียรติังโลก
 พระก็มรึงเมี้ยนลดชั่วเมืองมवल
 กับทั้งสองแจ่มเจ้านางนาถเทวี
 พอแต่หมดเสียงแล้วเมื่อฟ้าพรำกัน
 เลิกซากเมี้ยนกษัตริย์เจ้าทุกพระองค์
 ลดชั่วเมี้ยนเมื่อฟ้าสู่อินทร์
 เมื่อสู่ฟ้านครแก้วที่สถาน
 ทำการงานยากกะใจเฮาแล้ว
 เฮาถ้าไปอยู่สร้างเมืองบ้านแห่งเฮา ชอบแล้ว
 เมืองไผ่มีค้อยทำเพียรสร้าง
 มีบรรพกาลผ่านเมืองส่งกันเที่ยวใช้
 โดยดั่งพระพ่อเจ้าสาบคน้ำให้แก่เฮา
 พระพี่น้องเลยจาต่านต่อกัน

ตอนขุนลอลาพวกพ้อง

แต่นั้นขุนลอย้ายเมื่อเมืองชั่ว ๆ
 ค่อยอยู่ดีเยอฝูงเถื่อนถ่องบ้านเก่าโบราณ
 หลิงสมสร้างสมภาคเพื่อเฝ้า ผายพูน
 เมื่อนั้นยี่ค่าลั่นเอ็นสั่งชาวเมือง
 จักเดินฝ้ายผันแสงสมเพื่อ ภายพูน

เอ็นสั่งฝูงหนุ่มหน้านามเชื้อชูคน
 จักจากเจียรกาลไกลอยู่ดีเยอสองเจ้า
 พี่จักปูนแผวผ่านพื้นนครกว้างที่เชิง ก่อนแล้ว
 ทั้งเสนาที่ถนเฮาเต้า
 บ่อนบุรีจักจากจุลนี้แต่กาลก่อน

ไปอยู่เมืองใหญ่กว้างภายในที่ปะโค
 เอ็นสั่งบ้านทั้งซอยไพรพล
 จักจากจุนีก่อนแล้ว
 งามอาขิ่นปานแว่นแก้วโดยแท้แทนบัว
 เอ็นสั่งน่าน้ำปุงเต้า ต้มความ
 จักไปเมืองยวนจากสุเสียแล้ว
 บุญเหลือมคุ้มได้แปลงสร้างสืบเมือง
 ทั้งเสนาไพรพลจอมไท้
 ลูกเกิดมีเพื่อแฝงต่อมาเฮียงข้าง
 เป็นบ้านเมืองกว้างเกิดกำเริบคม
 ทั้งแนวนามเผ่าพลพงศ์เชื้อ
 จักไปเป็นสายพันพุ่มพะอวลออกปีปลาย
 เจ็ดแจ่มเจ้าฟ้างแจ้งคู่ชูคน
 ก็จงบรรวรลุลากชัยชมกว้าง
 ลือทั่วทิศนครอยู่ขามทั้งค่าย
 เกิดกับบุญสมภาคพรพี่น้อง
 มากกับด้วยฮ้อยชอบเขาขาม

ถัดนั้นจุสงเจ้าจอมเมืองจักได้จาก
 อยู่ดีเยอเมืองบ้านบ่อนบุรี
 สมภารพี่ยังมีสายเชื้อเขาพัน
 ถัดนั้นไสพงศ์เจ้าจอมเมืองจักจาก ไปแล้ว
 ค่อยอยู่ดีเยอหมากน้ำเต้าหน่วยใหญ่ปุงหลวง
 เดินไปถ้ำหงสาเชียงใหม่ จริงแล้ว
 ถัดนั้นจ้าวอินทร์เจ้าเอ็นสั่งชาวเมือง
 อยู่ดีเยอฝูงชาติเชื่อนามแม่ชาวแกน
 จักไปสร้างเชียงโคมคำเกิด ภายใน
 ถัดนั้นเจ็ดเจืองเจ้าเอ็นสั่งชาวเมือง
 อยู่ดีเยอเจ้าพี่น้องฝูงหมู่ทั้งหลาย
 เมื่อนั้นชาวเมืองพร้อมถวายพรเสียงสนั่น
 ไปดีเยอพี่กับน้องน้อยหน่อทั้งเจ็ด
 เกิดเป็นท้าวขุนนายในโลก
 ได้ฮ้อยเมืองบ้านมาช่วยสรรพการ
 ขุนพลช้างสร้างทั้งเมียมิง

ตอนทั้งเจ็ดท้าวแยกย้ายกันอยู่ตามเมืองของตน ๆ

แต่นั้นพระหลิงหนำน้อยอ่อนทั้งเจ็ด
 เสนาข้าตามตืนภูวนาถ
 เสด็จฮอดด้าวเมืองใหญ่ยุปน
 คั่นว่าเจ็ดแจ่มเจ้าไปฮอดเมืองได้
 ขุนลอเจ้าไปฮอดเมืองซัว กิติ
 ถัดนั้นยี่สาวอ่านใจฮอดยี่แต่หนองแส กิติ
 แม่นว่าจุสงเจ้าไปฮอดดะกันหลวง กิติ
 ถัดนั้นไสพงศ์เจ้าไปฮอดเมืองยวน กิติ
 ถัดนั้นจ้าวอินทร์น้อยไปฮอดเมืองยวน กิติ
 อันว่าलगกมแก้วไปฮอดเมืองคำเกิด กิติ
 ก็จึงจำตามกันตามเดือนถือต่าง กันตาย
 อันว่าพระกษัตริย์เจ้าทั้งเจ็ดองค์ประเสริฐ
 เมื่อนั้นขุนลอเจ้ากษัตราตนพ่อ

วอย ๆ ลูกพรากกันไปหน้า
 ชูคนชูหากดั้นเดินฝ่ายต่างสถาน
 เป็นราชาเต้าเมืองเป็นเจ้า
 ก็จึงถือเดือนเจียงเมื่อมาบัดนี้
 เล่เล่ถือเดือนเจียงแต่เดือนถึงนี้
 ก็เล่ถือเดือนเจียงมือเดิมอันนั้น
 ก็เล่ถือเดือนเจียงเมื่อองค์เสด็จยัง
 เจ้าก็ถือเดือนเจียงเมื่อฮอดเมืองเดือนนั้น
 ถือเดือนเจียงเมื่อพระองค์เสด็จเข้า
 คั่นว่าไปฮอดแล้วเดือนนั้นว่าเจียง
 คำพระเจ้าแผ่นดินสอนไว้สืบมา
 เสวยราชสร้างเมืองบ้านอยู่เฮือง
 ก็เสวยเมืองชาวอยู่กะเลิมเป็นเจ้า

เจ้าจึงหมายเขตไว้ถึงน้ำซื่อสะดิง
 หอดที่คนกล่าวฮ้องหมอนเท้าทะเพี้ยหัว
 ที่นี่เป็นเขตต้องหนไต้แห่งเมือง แท้แท้แล้ว
 ไปถึงพายยอดน้ำปางหลวงห้วยใหญ่
 ไปถึงภูแพดดอยดงกว้าง
 ลัดลวงน้ำถึงห้วยธาตุดาว
 ไปน้ำนิวเน่งลงเพียงบาง
 ลัดขึ้นน้ำนิวภูหลวงพ้อแดนดินกว้าง
 จึงตัดไต้ขึ้นดอยนั้นห้วยหลวง
 ลัดเร่งขึ้นถึงท่าปากลาน
 มีทางบวระพาที่เมืองพวนพูน
 เมืองนั้นตั้งแต่ภูเขิธรูปหันหัวขึ้นฝ่ายเหนือ
 トラบต่อท่าถึงห้วยปากควา
 ลัดไถ่ญวเน่งไปภายในน้ำ

แต่สะดิงขึ้นเมืองเหนือตามชื่อ กระแสนั้น
 แล้วจึงไปอยู่กำแดนเมืองคำเกิด
 แต่หมอนเท้าทะเพี้ยลัดใส่น้ำชุมพูน พร้าไกล
 ลัดไถ่ญวเน่งขึ้นภูแอ้งตาลดงแต่เน่งไถ่ญว
 ไปฮอดผาดับท่าถึงขุนห้วยเพือก
 ข้ามน้ำโมตดโกสผาหลวง
 ลวงน้ำโม่งท่าฮอดสบสว่าง
 ไปถึงแคมแฮวภูเมืองต่ำเป็นเขต
 น้ำถ้อนถึงแดนดินน้ำใหญ่
 ที่นี่เป็นเขตห้องกงราชเชียงของ
 อันว่าทั้งสี่ขึ้นหวางเหนือหลายเขต
 ลวดเล่าเอาแม่น้ำคานหลวงเป็นเขต
 น้ำแต่นั้นท่าฮอดสบสา
 ถึงท่านิวภูต้นม่วง

ตอนต้นมะม่วงยักษ์

ที่นั่นมีหลากไม้ลำตัวใหญ่สูง
 สังขยาไ้ประมาณได้ห้าวา
 อันหนึ่งคืดฮอดเจ้าเจ็ดเจื่องพงค์ษัตริย์
 เหตุว่าเสนาเจ้าสองพระองค์ฮักยิ่ง
 พระจึงใช้ขุนใหญ่ต่างตน
 เมื่อนั้นมหากษัตริย์เจ้าเมืองพวนตนประเสริฐ
 แต่นั้นพระก็ไปถึงเจ้าขุนลองค์พี่
 เมื่อนั้นขุนลอเจ้ากาตราชมชื่น
 พระก็พาพลเข้าในนครไหลหลั่ง
 จึงให้แปลอาฮามกว้างหอชัยอันใหญ่
 เมื่อนั้นอามาตย์พร้อมฝูงหมู่เสนา
 ชาวเมืองกัมพูสีกรบนอบ
 จาถ์ถ้อยปราโมทย์ในพระทัย

ตั้งแต่กมวงขึ้นเมื่อไปถึงงาม มั่นนั้น
 ลวงใหญ่ได้เอิบอุมมีงาถึงสอง
 ตนเสวยราชสมบัติอยู่เมืองพวนพูน
 มักใคร่เห็นหน้าน้องแพงล้านที่เซ่ง
 ให้มาราธนาเอาหน่อเมืองเจ็ดท้าว
 พระก็เสด็จจากห้องพลล้านแห่แหน
 คั้นฮอดชาวล้านช้างเสด็จเข้าบ่อนาน
 เจ้าก็เสด็จจากห้องคนต้อนแต่ไกล
 ศรีสะนาเคถึงที่ภูเขาก้ากลางห้องเคื่องเมือง
 พระเจ้าพี่น้องเข้าหาขึ้นขึ้นบาน
 กับทั้งชาวเมืองมาเบิกบาศรีเจ้า
 พระบาทเจ้าสถิตไถ่ถั่งเฮียง
 ทั้งสองพระองค์ตั้งพระพรหมกายฟ้า

ตอนทูกหัวเมืองต้องสาบานน้ำต่อกัน

เมื่อนั้นขุนลอเจ้าเมืองชวทวยกล่าว
 เหา็นเป็นพี่น้องพงศ์เชื้อพ่อเดียว แท้แท้แล้ว
 เป็นกิตติสถานอันไกล
 โดยดั่งพระดอเจ้าสะบดน้ำแก่เฮา หั้นถ่อน
 เพ็นได้ปันเขตไว้อย่าให้หล่าคำ ขอบแล้ว
 พระพี่น้องปันให้เขตเมือง
 เมืองชวแลชะเมืองล้านช้างหมายไว้เขตแดน
 สองกษัตริย์ปันเขตบองปูนให้
 เพื่อให้เป็นลำดับหลานเหลนสืบเมืองภายหน้า
 หมายเขตห้องเมืองล้านช้างเมืองไว้เขตดิน
 ตั้งที่นั่นเป็นหลักไว้เขตเมือง
 สองขุนไปทางใต้หมายเขตบุรีเมือง
 ผูกหมูไปทางใต้ตัดใส่ภูไท
 หมายแต่แก้วกับกองแก้วลัดใส่ภูมอน
 แต่นั้นไปบ้านด้ายลัดใส่เมืองกา
 ทั้งบ้านถิ่นน้อยเท่าถึงฮอดนาชม
 บายชูชื่อนลัดใส่ผมเมีย
 ตั้งแต่ทำห้วยน้ำจันอันหลวง
 น้ำนิวขึ้นนั้นไปสะการ
 เท่าถึงใต้ปากชาว
 ถึงชายพวนชายลาวฮอดเชียงตอมพัน
 เป็นมวงเคมคาแท้เที่ยงจริง
 ลำนันขุนก็หมายจื่อไว้เป็นมันเขตเมือง
 ถึงที่เมืองคำผางผ่านพ้งไปหน้า
 ผายผันถึงเถื่อนพงไพรกว้าง
 ผัดถึงสี่เสี้ยวล่องลงนำห้วย
 แต่นั้นลงฮอดห้วยนางแล้วล่องไป
 ขุนก็ชี้สางไทห้วยไว้เขตเมือง
 ขุนก็กฎหมายเมืองเขตแดนภายพัน
 ภายหนเหนือแห่งเมืองเป็นเจ้า
 ถวายคำควรเขตเมืองทูลเจ้า

พระบาทเจ้าสถิตไถลันนั่งเฮียง
 เขาก็ได้นั่งบ้านสร้างอยู่เสวยเมือง นี้แล้ว
 ให้ประกอบด้วยไมตรีอย่ามีคลาด
 อันหนึ่งเขาก็ควรกฎหมายไว้แดนเมืองติดต่อกันนั้น
 แต่นั้นขุนลอพร้อมราชาเจ้าเมือง
 สองพระองค์เจ้าตรองตราดูเขต
 เพื่อให้ตั้งอยู่มั่นถึงเขตมหาภักปั
 สองพระองค์บ่อให้หล่าม้างยังเขตบุรี
 สองกษัตริย์แต่งตั้งขุนหลวงทั้งแปด
 ตั้งแต่น้ำคานขึ้นถึงภูเขารูป
 แล้วตัดภูเขารูปขุนทั้งแปดเขาหันแปลกกัน
 สี่ขุนเมื่อทางเหนือจื่อแดนหมายไว้
 ตั้งแต่ลัดภูไทลงไปถึง
 ไปถึงกะเทกถึงฮอดกะชิงภายใต้
 เมืองซองถึงนาง่าป่าแคว
 ลัดใส่เมืองพันกองฮอดขุนปุ
 ลงถึงจิมหลวงนทีน้ำ
 บัดใส่ภูหงส์ไปไม้
 บ้านหินกองสะเวสเชียงฮอยเชียงคอบ
 ลัดแต่นั้นไปฮอดแควชัน
 ตัดใส่ฮอดแควใต้ถึงพนอมบ้านแตก
 อันว่าอัมพาดันรุกโขไม่มวง
 ลัดแต่นั้นหลายย่านอรัญญา
 ไปฮอดหั้นมวนตะพะลาดนาเพียง
 ลัดใส่ห้วยสายน้ำสามเมือง
 ไปถึงห้วยลำหลวงไหลล่อง
 ไปถึงน้ำเนินนงนทีใหญ่
 トラบต่อเท่าแดนเขตเมืองพะกัน
 ที่นี้เป็นหนห้องนคราขเมืองพวน แท้แท้แล้ว
 เมื่อนั้นขุนใหญ่เจ้าทั้งแปดคินมา ฮอดแล้ว
 เมื่อนั้นขุนลอพร้อมกษัตราเจ็ดเจือง

จาถักถ้อยคดีแม้งต่อกัน
 กับปิ่นให้จื้อแจ้งจำไว้คู่ชู้ทาง
 ไผอย่าโลภฯข่มเหงบาดเอาเมืองบ้าน
 สืบไปถึงหลายเกิดกายแทนเชื่อน
 พรายหากมูลมากล้นหลายขึ้นโลกทะเลาย
 ไฟหากไหม้กับปิ่นพุนก็จ้งหาย
 ไผผู้ยังตรงแทนสืบเมืองเป็นเจ้า
 ให้บัวระบัดตามครองแห่งเฮาปิ่นไว้
 ผิหากไหลหล่าม้างคำตันแห่งเฮา
 อันตายสืบประการเกิดมีในเนื้อ
 แสนปีมนให้อยู่จุ่มในหม้อ
 ปีเดือนมันอย่ายิ่นยาวกว้าง
 มันปลูกหายอย่าให้พันเครือเกี่ยว
 ไปป่าไม้ให้เสียเคี้ยวคาบกิน
 ครองวายถึงชั่ววันยามน้อย
 เหลนสืบเหลนเกิดเมื่อภายหลังหน้า
 อย่าให้วางดาบกกล้าเรวฆ่าข่มเหง
 ช้างม้าตกท่งแท้ให้คืนให้แก่กัน
 เมืองพิน้องหลาได้หลบ้านน้ำสะบดให้แก่กัน
 ให้เป็นหลักศีลแก่พงศ์พันธุ์เชื้อ
 พระพุทธเจ้าเกิดมามากล้นคนนั้นอย่าสุเห็น
 เมื่อนั้นเจ็ดแจ่มเจ้าเลยต้านสั่งเมื่อ
 ทั้งชาวเมืองให้อยู่ยิ่นยาวมัน
 หลายพรำมือจึงเดินดั่งฮอดเมือง
 หลายเช่นแทนวังสืบหลานเหลนหล่อน
 แลหลังตรงเป็นแทนคำครวนั้น
 พระจึงปลงอาษาเขตแดนเมืองให้
 ให้แก่พระกษัตริย์เมืองพวนแต่ปางยามนั้น
 ดอนจายถึงปากคมะงกายใต้
 ราวเต้าย้อยฮอยพุนพรำไกล
 กับทั้งซังเสนเกิดไปเท่าปากห้วยหอคำ
 ลัดแต่นั้นไปใต้คอกขาม เชียงผา
 เจ้าล้านช้างตีให้ป็นเขตเมืองพวน

เมืองล้านช้างเมืองพวนเป็นเขต
 ให้เป็นมันเที่ยงไว้ถึงเขตมหากบปิ่นแล้ว
 สองเช่นลูกไว้เช่นหลานเหลน
 อันว่าสัคคะโลกน้ำสมุทรหลวงเงินชาติ ยามใด
 เขาสมรควรวโคบอระทายทั้งโลก
 ยามใดกับปิ่นไปม้างตั้งอยู่เพียรระฆา
 อย่าได้บ้างไหลหล่าคำกษัตริย์
 ไผผู้ยังโลภฯพินไปกวชิงยาด เอานัน
 ให้มันดับมุดเมียนสมสิ่งเดือนปี
 แม่นว่าตายไปหม้อเวจจุ่มจุ่ม ที่นั้น
 บาบหมื่นขึ้นถึงชั่วยาวฮิ
 มันปลูกไม้อ่าให้เกิดทันกาย
 มันแทนหน้าเมื่อบนให้ฟ้าผ่า มันเนอ
 ไปทางน้ำให้เงือกใหญ่กินมัน
 แต่งแต่เช่นลูกพี่เมื่อเช่นหลานเหลน
 ไผอย่าโลภฯพินอย่าวางตนอำนาจใหญ่
 ไพรน้อยให้ตกเมืองไผให้ฮิบส่ง
 เมืองไผไว้เมืองมันอย่าหลงหล่า
 คำอันนี้เป็นมันแท้ถึงเขตมหากบปิ่น
 ไผบ่อฟังคำแท้อันพระองค์ทั้งสองกล่าว มานี้
 คั่นว่าสองกษัตริย์หากสะบดคำแล้วอย่า
 ข้อยก็ลาพระเจ้าองค์ประเสริฐตนหลวง ก่อนแล้ว
 ยามดีเจ้าจึงเสด็จย้ายออก
 เจ้ายุสนุกอยู่สร้างในที่ซางขวาง
 บัดนี้จักกล่าวถึงเมืองล้านช้างอันชื่อสุวรรณบารงค์ ก่อน
 ศักราชได้แปดฮ้อยถึงสี่สิบสอง
 พวนให้ที่ประเสริฐที่พระบาทคากอง
 ตั้งแต่บ้านพิกฝั่งถึงฮอดเมืองคมะง
 บ้านขามไปถึงโคกดอนกวน
 トラบต่อเท่าไปถึงพวกฮัก
 เท่าฮาซิงปากนาถ
 บัดแต่เชียงผาถึงเขตแมนเมืองฝ่ายผุ้งนี้
 ให้แก่คากองพระแต่ปางยามนั้น

แต่นั้นหลายเช่นแท่นเสวยเมืองสืบมาเป็นเจ้า มาฮอดเท่าสังกราชได้หกลีบสี่พระไชแก้ว
 ก็จึงข้าให้เป็นเขตเมืองพวน บ่อให้เสียประเพณีสืบวงศาเชื้อ
 ตั้งแต่พระกษัตริย์เจ้าให้ทานแต่ก่อน เฮาบ่อได้หลาม้างคำเฒ่าแต่ปฐม นี่แหละ
 บัดนี้มาจักม้วนชาติท้าวขุนราชบุรม ก่อนแล้ว คั้นว่าจักตามครองธรรมย่อมยังแคลนกว้าง
 นัตถิเสียงขุนบุรมมหาราช แล้วท่อนี้ถวญให้พระยอดธรรม ก่อนแล้วฯ

อธิบายศัพท์

แพ	=	ชนะ
ส่วยไฮ	=	ค่าตัว ภาษีรายได้ที่ต้องให้แก่แผ่นดิน
ลือชาแม้ง	=	มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักของส่วนมาก
ซ่าไปทั้งค่าย	=	ลือกระฉ่อนไปทุกหนทุกแห่ง
लगलम	=	ระยะโดยรอบ ๆ ทั้งสี่ด้าน ความยาว
เขาราม	=	เขาเกรงกลัว เขาเคารพ
ส่วยสิน	=	จ่ายค่าหัวให้
อนตาย	=	ภัยอันตราย สิ่งที่ไม่ดี สิ่งที่น่ากลัว
อจินไต	=	สิ่งที่ห้ามคิด เหลือวิสัยที่จะคิด
ที่เชิง	=	ที่คนยอมรับ ดี เก่ง เจริญ สามารถ
สี่ราชา	=	เทพตนที่รักษาโลกของเราซึ่งอยู่ประจำในทิศทั้ง 4 คือ ท้าวธตธรถ ท้าววรุณหะ ท้าว วิศวิกษะ ท้าวกุเวรราช อยู่ประจำในทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก และทิศ เหนือโดยลำดับ
แวนเพี้ยน	=	ครบถ้วน ทัวถึง สมบูรณ์
ลุ่ม	=	ใต้ ต่ำ ข้างล่าง
เทียนยอม	=	ปกติก็ ธรรมดา ก็มักจะ ชอบจะ
วิถถาร	=	พิสดาร กว้างไกล
โผด	=	โปรดปราน มีใจเปี่ยมด้วยกรุณา
พำเพ็ง	=	บำเพ็ญ ทำเพียร สั่งสมความดี
ทีปเทศ	=	ส่วนหนึ่งของแผ่นดิน เกาะ
ฮาบ	=	ราบเรียบ แบนสม่ำเสมอ
ยังเล่า	=	ก็เลย
ก้ำ	=	ทิศ ทาง ด้าน

เพท	= คัมภีร์คำสอนของพรหมณ์ มีสามเพท คือ อิรูปเพท ยชูปเพท สามเพท
ตักกะศิลา, ตักสิลา	= ชื่อเมือง เป็นนครหลวงของแคว้นคันธาระ ซึ่งเป็นแคว้นหนึ่งใน 16 แคว้นในครั้งพุทธกาล เป็นที่อยู่ของอาจารย์ทิสปาโมกข์
ถอง	= ดี เก่ง คงกะพัน ใช้ศอกกระแทกไม่แรงนัก
เค็ง	= ครึ่ง ระหว่างกลาง
ผาบแพ	= ปราบปราม รบได้ชัยชนะ ชนะข้าศึก
ลวด	= คำนำหน้ากริยาให้วิเศษขึ้น
เล่า	= คำนำหน้ากริยาให้วิเศษขึ้น
เลย	= คำนำหน้ากริยาให้วิเศษขึ้น
ปุน	= จัดการให้เสร็จตามประสงค์
เชื่อง	= จัดการ ติกรอบ ตราระเบียบ ตั้งกฎเกณฑ์
แม้ง	= เป็นบทที่ทำข้อความให้เต็มตามกลอน
อุจจะนา	= สูงขึ้น แผ่นดินหนาขึ้น
ม้างมุ่น	= พังทะลายไม่มีขึ้นดี เสียหายมาก
ธรง, ธรรง	= ใช้สอย ครอบครอง อุปโภคบริโภค
ผ่อ	= มองไปตรงจุดนั้น มองไปที่เป้าหมายนั้น ๆ แต่ต้องอยู่ห่างตัวค่อนข้างไกล
อุปปาติกะ	= การเกิดขึ้นมาปรากฏให้เห็นโดยทันทีทันใดไม่ได้ค่อยวิวัฒนาการมา ตามลำดับเหมือน อย่างที่คนและสัตว์ที่อยู่ในครรภ์ของแม่แล้วค่อยๆ เจริญเติบโตมา เช่น จำแลงตนให้เห็นในขณะนั้น มีเทวดา เป็นต้น
ทอว่า	= เพียงแต่
ราชธรรมสิบ	= คุณธรรมของผู้ที่ครองเมืองที่ดี คือ ทาน ศีล บริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความทรงเดชเผากิเลสตัณหา ความไม่กลัวโกรธ ความไม่ข่มเหงเบียดเบียน ความอดทนเข้มแข็ง ความไม่คลาถธรรม
เลียงลัด	= บรรลุธรรมพิเศษ ตรัสรู้
โดยด้าม	= เหมือนกัน
ทวัระมาน	= ตั้งใจสอน เต็มใจในการแนะนำ
อุภิเชก อภิเชก	= แต่งตั้ง ให้ยศลาบรรดาศักดิ์ ยกให้สูงขึ้น มอบความเป็นใหญ่ให้
เมี้ยน	= เก็บไว้ จัดเข้าที่เข้าทาง
เยื่อง	= จุดไฟให้สว่าง ให้ปัญญา ให้ความรู้ ให้ได้รับความเจริญ ให้เห็นสัจจะธรรมชี้แนวทางให้
แยง	= ตรงไปยังจุดนั้น มุ่งไปสู่จุดนั้น
เทียรระฆา	= ตั้งอยู่นาน อยู่อย่างมั่นคง
เหมิด	= หหมด สูญสิ้น

เจียรระ	=	ผ่านไปหลายปี หลายยุคผ่านไป
อลหล	=	เกิดเดือดร้อนวุ่นวาย อยู่ไม่เป็นสุข
เผด	=	เปรต ผี
เรว	=	รบ ยกพวกมาสู้รบกัน เกิดสงคราม
บริสาท	=	ผีจำพวกหนึ่งชอบกินคนสด ๆ
ชั่วตาเต็มเยี่ยม	=	มีความยาวสุดตาแล ระยะไกลมองจนสุดสายตา
มีแท้ท่อมัน	=	ที่ทำได้อย่างนี้มีเพียงคนเดียวเท่านั้น
หุฮี้	=	หุยาวยรี
มัชฌ	=	ตรงกลาง
เมื่อหน้า	=	ต่อไปข้างหน้า
ด้าย	=	เครื่องล้อม ร้ว กำแพง
เต้ง	=	ทับไว้ วางอยู่ข้างบน
จิม	=	ใกล้
หั้น	=	ที่นั่น นั่น
กก	=	ต้น ที่แรก ที่หนึ่ง เช่น ลูกกก คือ ลูกคนแรก ท่อนกก คือ ท่อนโคนไม้ คู่กับ ท่อนกลาง หรือท่อนปลาย บางทีเรียกต้นมะม่วงว่า กกม่วง ต้นตาลว่า กกตาล
लग	=	ทาง ความ เช่น ทางยาว ทางสูง ทางกว้าง หรือความยาว ความสูง ความกว้าง
เสลา ศิลา	=	หิน
อนม	=	อโนมา แม่น้ำอโนมา
ทวย	=	เอื้อมมือ
หต	=	รด เทราด ทำให้เปียก
คูหา	=	ถ้ำ
กัป	=	กาลเวลาที่ยาวมากที่สุด
ถีบ	=	ระยะทางยาวไกล
โสทรดสรง	=	อาบ ใช้กับพระภิกษุ สามเณร และเจ้านายผู้สูงด้วยยศถาบรรดาศักดิ์
ศรีสัตตนะค	=	ชื่อของนครเวียงจันทน์ ถ้าเรียกให้เต็มคือนครเวียงจันทบุรีศรีสัตตนาคนหุต
กรกฏ	=	ชื่อราศีทั้งสิบสองของภาษาโหราศาสตร์ คือ มังกร กุมภ์ มীন เมษ พฤษภ มิถุน กรกฏ สิงห์ กันย์ ตุล พิจิก ธนู
बरबर	=	เสร็จเรียบร้อยบริบูรณ์ ครบทุกอย่าง
ลีลา	=	เดินไป
ตงถ้วน	=	ครบครัน ทั้งหมด
บาท	=	เท้า
เนาก้าไต้	=	อยู่ทางทิศใต้

ตันไว้	= ปิดบังไว้ ขวางไว้ กั้นไว้
แฝง	= เฝ้า รักษา ดูแล
ชู่ยาม	= ทุกเวลา ตลอดวันตลอดคืน
มิตตาธรรม	= เมตตาธรรม
บ่อสงกั	= ไม่ต้องสงสัย
เฮาชุม	= เราชุมนุม เรารวมกัน
สาคร	= แม่น้ำ มหาสมุทร
หายเสียง	= หายหมดเกลี้ยง ไม่มีเหลือ
เถิน	= เกอะ เกิด
ย่อนสูเจ้า	= เพราะพวกเจ้า
ผ่อแหน	= เฝ้าดู ดูแล รักษา
เทื่อหนึ่ง	= ทีหนึ่ง ครั้งหนึ่ง
ของ	= แม่น้ำโขง
อย่าไล	= อย่าละ อย่าเลิก อย่าหยุด
ยู	= ไม่ห่วงหน้าพวงหลัง สบายมาก ทำได้โดยสะดวก ไม่มีปัญหา
เพ็งบุญ	= พึงบุญ อาศัยบุญ
ฮับพากย์	= รับคำพูด รับเรื่องราวที่ได้คุยกัน
จระจา	= เจรจา พูดเข้าใจกัน
ทัน	= สั่งให้ปฏิบัติตาม ต้องยอมตาม บังคับ
เล่าเฮาสันนี้	= พูดให้เราฟังดังนี้ พูดอย่างนี้
เก็งตา	= เท่ากันกับตา
อย่าคลา	= อย่าละ อย่าหนีไป อย่าตลาดแคล้ว
ดาว	= ศัตรา กลุ่มเดียวกับดาบ
จ้าว	= ศัตรา กลุ่มเดียวกับดาบ
คุงฟ้า	= เสียงดังได้ยินถึงฟ้า
กระบวย	= ที่สำหรับตักน้ำมาดื่มมีด้าม ตัวกระบวยจะทำด้วยกะลามะพร้าวตัดครึ่งเจาะใส่ด้าม
ปะคือ	= เครื่องประดับในขบวนแห่ของพระราชา
เอราวัน	= ช้างที่มีสามเศียรมีสี่ขาพลอด ช้างทรงของพระอินทร์
อวน	= น้ำหน้า เติมน้ำ
หลัว	= ไม่แผ่แห้ง สำหรับทำเชื้อเพลิง ฟืนชนิดหนึ่ง
เติน	= ประกาศ ออกปากชวน
ถือพล	= คุมพรรค คุมหมู่คณะ
หือระห่อน	= แผดเสียง ชูคำราม

กาบไฉ้	= ภาษาโหรโบราณภาคเหนือ
ขวง	= ดี เป็นสิริมงคล เจริญก้าวหน้า
บ่ออย่าหลั่ว	= จริง ๆ นะ
ล้านช้าง	= เวียงจันทน์
แกว	= คนชาวญวน
ฮ่อ	= จีนฮ่อ
ญวน	= เมืองนพบุรีศรีเชียงใหม่ จ. เชียงใหม่
อโยธยา	= อโยธยา (ใครรบก็สู้ไม่ได้)
พวน	= คนเผ่าหนึ่ง
คำเกิด	= ชื่อเมือง
อุทธัง	= ชื่อของฤกษ์
นอง	= จำนวนมาก
ผาสาท	= ปราสาท
โอง	= พระราชวัง ที่ประทับประจำ
ระบำ	= ทำร่ายอย่างหนึ่งผู้หญิงแสดง
สวนไล	= เครื่องดนตรีใช้เป่าเหมือนปี่
ขลุ่ย	= เครื่องดนตรีใช้เป่าเหมือนปี่
แคน	= เครื่องดนตรี มีเต้า มีลูกเป็นหลอด 7 บ้าง 8 บ้าง 9 บ้าง ใช้ลูกเป็นคู่ ยาวสั้น ลดหลั่นลงมา เจาะทะลุปล้องทุกลูก เจาะรูเล็กๆ ทุกลูก ใช้เป่าใช้ชันรงปิดรูที่ไม่ ต้องการใช้เพื่อเปลี่ยนทำนอง
ไค้	= เครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง
ชมพู	= ทวีปที่มีต้นหว่าใหญ่ประจำเป็นสัญลักษณ์
แควนฝ้าย	= ครบถ้วนบริบูรณ์
เอ้อย	= พี่สาว ใช้เรียกเป็นคำนำหน้าผู้หญิงที่มีอายุมากกว่าเรา เช่น เอ้อยมี เอ้อยมา
เค้า	= ต้น ที่แรก กก ใหญ่ หัวปี
ผัด	= คำกริยาวิเศษ ใช้นำหน้าคำนามและคำกริยา
ตระการเพี้ยงเง็กกัน	= งามเสมอกัน เท่าเทียมกัน
งามสิ้น	= งามเกินกว่า
บ่ออืมตา	= คูไม่เปื้อ คูไม่จืด
โภยภัยสัง	= สิ่งที่น่ากลัวอะไร อะไรที่เป็นสิ่งที่น่ากลัว
บ่อมีมาต้อง	= ไม่มีมาถึงตัว ไม่มีมาร่ำกราย
แต่ผัด ผัดแต่	= นับตั้งแต่ วินาทีแรกที่เริ่มทำ
คืดยาก	= หนักใจ วิตก กลัวจะทำไม่ได้ตั้งใจ

มาฮีบ	=	มาโดยด่วน ให้มาในขณะนั้น
ถวย	=	ถวาย
จักยาม	=	สัักยาม
บ่มีจักคน	=	ไม่มีสักคน
ได้จักคน	=	ได้สักกี่คน
บ่ได้จักบาทเลย	=	ไม่ได้สักบาทเลย
เกี้ยว	=	เกี้ยว เกี้ยวพันธ์
จำเจียด	=	ปกคลุม ปิดบัง บดบัง
ธรรมยำ	=	ธรรมที่น่าเคารพ เรื่องที่ใครจะประมาทไม่ได้
ฮอดรือ	=	ถึงแล้วหรือ
ปล้ำไม้	=	ตัดต้นไม้ให้ล้ม
ชี	=	เหล็กกลมปลายเรียวแหลมสำหรับเจาะไม้ เวลาจะใช้ต้องเผาไฟให้แดง จับที่ด้าม แทงลงไปเรียกว่า เหล็กชี ไม่มีเกลียวเหมือนสว่าน
ลาพู = ลาจุ	=	น้ำเต้า
ซีน	=	โลหะชนิดหนึ่ง ลักษณะคล้ายตะกั่วมาก แต่เนื้อจะแกร่งกว่าตะกั่ว
จิม	=	ชิ้นส่วน ชีก (ใช้กับผลไม้เท่านั้น)
จักเทื่อ	=	สักที สักครั้ง
คันว่า	=	หากว่า ถ้าว่า หากแม้ว่า
ตัว	=	ลักษณะงามดี สัตว์ส่วนดี
ฟัก	=	สับจังหวะถี่ๆ ให้เนื้อละเอียด ถ้าสับไม่แข็งแรง ก็จะได้เนื้อไม้กระเด็นออกมาชิ้นเล็กๆ
แคม	=	ริม ไกล่ ขอบปากหนอง ปากบ่อ แคมเรือ
ผอก	=	วิธีบอกกล่าวให้รับรู้ โดยมากจะทำในช่วงเด็กแรกคลอดภายใน ๓ วัน
เฮ็ดไฮ่	=	ทำไร่
ยำแยง	=	เคารพ ยำเกรง
ลดชั่ว	=	ตาย
लगतेื่อ	=	บางที บางครั้ง
เลิกขาก	=	จัดงานศพ เก็บศพ เผาศพ ฝังศพ
คราบ	=	ศพ ร่างคนหรือสัตว์ที่ตายแล้ว
กวม	=	คร่อม
จักวัน	=	สักวัน
เผยพา	=	เปิดสำหรับ
สิ่งหมี่	=	เหมือนหมี่
กำ	=	ดำ คนผิวดำ

กระบอง	=	ได้ สำหรับจุดให้แสงสว่าง ทำด้วยน้ำมันยางผสมขุยมะพร้าว ใช้ใบไม้ พันเป็นแท่ง
หลาม้าง	=	คูญ ทำลาย ทอดทิ้ง
ตอนใหญ่	=	ขึ้นใหญ่ ก้อนใหญ่
ฮ้อย	=	พวง
จิงคุน	=	จิงดี จิงเป็นมิ่งมงคล
ไจ้	=	ปืชวด คนโบราณภาคเหนือ เรียกปืชวดว่า ไจ้
ฮวย	=	ปืมะเมีย คนโบราณภาคเหนือ เรียกปืมะเมียว่า ฮวย
ฮ่วง	=	ปืมะแม คนโบราณภาคเหนือ เรียกปืมะแมว่า ฮ่วง
เจียง	=	เดือน 1
ต๋อยสาก	=	สากตำข้าว ใช้กับครกมอญ (กระต๋อง) การใช้สากจะมี 3 สาก สากตำ 1 สากตำ 1 สากซ้อม 1 คนจะตำข้าวจะต้องเปลี่ยนสาก ตามขั้นตอน ครั้งแรกใช้สากตำใช้แรงมาก ระยะที่สองเปลี่ยนเป็น สากตำ พอต่ำจะใช้แรงมาก ระยะที่สองเปลี่ยนเป็นสากตำ พอต่ำจะใช้แรงน้อยลงหน่อย จังหวะก็ไม่ถี่เท่าตำ พอเปลี่ยนเป็นสากตำก็จะใช้ตะแกรงร่อนเอารำข้าว แต่เป็นรำแก่ เมื่อตำเสร็จ ร่อนเสร็จ เมล็ดข้าวสารจะมีมากกว่าเมล็ดข้าวเปลือก จะเรียกว่าข้าวกล้อง ระยะต่อไปจะเปลี่ยนสากใหม่อีก สากสุดท้ายเรียกว่า สากซ้อม สากนี้จะใหญ่กว่าสองสากแรก จังหวะตำก็ห่าง ใช้แรงกดทางกระต๋องแรงกว่าเดิม แต่จะลงกระแทกหนักเพราะสากใหญ่แต่ช้าและใช้เวลานานกว่าตำและตำ ร่อนอีกสองครั้งจะได้รำอ่อน จะเปลี่ยนสากแต่ครั้งจะต้องต๋อยเอาสีมออก การตีสีเรียกว่าต๋อยสีมมอญ จะต้องให้แน่นที่สุด สากซ้อมจะติดอยู่กับแม่มอญ (ตัวกระต๋อง) เสร็จแล้วจะไปเลย จะตำวันหลังก็ต้องต๋อยสากซ้อมออกเพื่อใช้สากตำตามขั้นตอน
ฮ้อนฮำ	=	ร้อนรำ
ชะล่าได้	=	อดได้ ไม่ฝ่าฝืนข้อห้าม ไม่ล่วงละเมิด กฎประเพณีของท้องถิ่น
สุ่มไฮ่	=	เผาพ่อนไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ ทำให้เตียน
แปลงตาง	=	ทำแทน จัดการแทน
ไปมี	=	บ่มี ไม่มี
ถ้าน	=	ลำดับชั้น ถ้านบน คือ ชั้นบน หรือ ฐานบน
อยากหัว	=	คิดซ้ำ นำหัวเราะ
ออระทาย	=	ผิวเนียน
เชือดซ้าย	=	ชำเลื่องตาไปทางซ้าย
เซี่ยน	=	กลิ้ง
ไหลเหลืออด	=	ขายสายตาเอียงไป

สมสิ่ง	= เหมือนดั่ง
เพียงสิ่ง	= เหมือนดั่ง
ยิ่งเขียน	= ยิ่งกว่าเขียน
มีน้อย	= ไม่น้อย
ยูท่าง	= เจริญ อุดมสมบูรณ์ ทำอะไรได้ตามสบาย
ไต่คำ	= หม้อน้ำมนต์ ชั้นที่ทำด้วยทองคำ
เวนวาง	= มอบสิทธิ์ให้ถูกต้องตามกฎหมาย
หอม	= ทำความดี
บ่อหุม	= ไม่ยินดี ไม่พอใจ
ฮ่าว	= อวด
ตื้อ	= จำนวนมาก ขนาดใหญ่
ตัม	= เพิ่มเติม เพิ่มให้
สันนี้	= อย่างนี้
อย่าสุไล	= อย่าปล่อยทิ้ง
ปุน	= กะ จัดการ ตัด
สี่ปุน	= กะแล้วตัดเป็นสี่ส่วน
ขอดโงะคำ	= ขึ้นสุดท้ายที่มีในวงนั้น
อัยโก	= ปู่ พ่อของพ่อ
สิ่งดาวัน	= เหมือนพระอาทิตย์
แซไซ	= แสงพระจันทร์
ขอดให้	= มีอันเดียวเท่านั้นให้เลย
ลูกสะไ้	= เมียของลูกชาย
บัระบัด	= ปฏิบัติ ดูแล อุปฐาก รับใช้
กินลุน	= กินที่หลัง
สาไป	= สละไป ให้ไป
กะโต	= กับตัว
เขาไ้	= เขาไม่มี เขาขัดสน เขายากไร้
คำระหัด	= ความลับ
เตื่อง	= แสดงอาการต้องการ
ของแพง	= ของที่ชอบมาก ๆ ของที่หวง
ความจุลพา	= เรื่องไม่สำคัญ เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ
มีผญา	= มีปัญญา คนฉลาด
เส็งเซ็ง	= ความซื่อสัตย์สุจริต

จำท่าน	=	บอกคนอื่น	สั่งคนอื่น
ทศภาค	=	สิบส่วน	
ล่าถอย	=	พุดต	โกหก คดโกง
โลกทั้งสาม	=	มนุษย์	เทวดา พรหม
ดอมเจ้า	=	กับด้วยเจ้า	
หลาบคำ	=	แผ่นทองคำ	
เมื่อต้น	=	ไปบ้านแล้วพุด	
อ่อยฮ้อย	=	คำกิริยาวิเศษเพื่อใช้นำหน้าคำอื่น	
กินเมือง	=	ครองเป็นเจ้าในเมือง	
ขวงแท้	=	ดีแท้	
เยย	=	ยุ่ง	
หลอนว่า	=	บางที่	ถ้าหากว่า
เป็นที่จ้ง	=	เป็นที่พึง	
ไปแก่	=	บ่อแก่	ไม่แก่กล้า
อ้าย	=	พี่ชาย	
เกาะเกาะ	=	ผิด	ทะเลาะ
ยาด	=	แย่งชิง	
ป่ง	=	งอก	
ขมอด	=	ยากจน	
เคิก	=	ข้าศึก	
เอื่อน	=	โรคเรื้อน	
ลือเกียรติ์กโลก	=	มีชื่อเสียงโด่งดังระดับโลก	
ยากกะใจ	=	ยุ่งยากมาก	
บรรพกาล	=	ชั่วระยะเวลานาน	
บ่อยัง	=	ไม่เหลือ	
เถื่อนถ้อง	=	ป่าดง	ท้องที่ สถานที่ บริเวณ
เต้า	=	รวมกลุ่ม	
เฮียงข้าง	=	เทียมข้าง	นั่งใกล้
หลิง	=	มอง	
พ้อ	=	เห็น	
สิบอุ้ม	=	สิบคนโอบ	
เบิกบาศรี	=	สู่ขวัญ	ทำพิธีเรียกขวัญ
จื่อ	=	จดจำ	

สร้าง	= บ่อน้ำ ขุดให้น้ำซึมหรือไหลออกมาตามรูเพื่อเอาไว้ดื่ม มีสร้างน้ำกินและสร้างปลา
คดีแม่	= ข้อความสำคัญ เรื่องสำคัญ
เช่น	= ยุค สมัย
ออรุทาย	= อันตรธาน หายไป หหมดไป
อย่า	= หยุด
เสียง	= หหมด